

ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ - ΒΙΟΤΕΧΝΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ: ΤΣΙΝΤΖΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΗ

A.M.: 13109

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ: ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΥ ΜΑΡΙΑ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ - ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ

Τ.Ε.Ι. ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ
Σχολή Διοίκησης
και Οικονομίας

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στον αγροτικό χώρο της σύγχρονης Ελλάδας, παρατηρείται όλο και περισσότερο μια στροφή από την ποσότητα στην ποιότητα μέσω του σύγχρονου γεωργικού τομέα. Παράλληλα, αναπτύσσεται μία σειρά δραστηριοτήτων για την απόκτηση εισοδήματος και τη δημιουργία απασχόλησης, η οποία, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, μπορεί να επιτρέψει τη βιώσιμη επιτόπια παραμονή του πληθυσμού ή ακόμη και την προσέλκυση των κατοίκων των πόλεων στην ύπαιθρο. Εξέχοντα ρόλο σ' αυτή τη φάση της Ελληνικής υπαίθρου, φαίνεται να παίζουν δραστηριότητες όπως ο αγροτουρισμός.

Ο αγροτουρισμός, ο οποίος μπορεί να αποτελέσει ένα σημαντικό μοχλό τοπικής ανάπτυξης, αφορά μία εναλλακτική μορφή εμπειριών φιλοξενίας και γενικά υπηρεσιών τουρισμού μικρής κλίμακας στον αγροτικό χώρο, με δυνατότητες συμβολής στην τοπική ανάπτυξη μέσω της δημιουργίας θέσεων εργασίας, την αύξηση του αγροτικού οικογενειακού εισοδήματος και τη διατήρηση του περιβάλλοντος και της πολιτισμικής κληρονομιάς.

Οι κύριες δραστηριότητες του αγροτουρισμού που αναπτύσσονται, κατά κανόνα, μέσα από τους Αγροτουριστικούς και Αγροβιοτεχνικούς Συνεταιρισμούς, αφορούν την παραγωγή και πώληση τοπικών παραδοσιακών εδεσμάτων και προϊόντων αγροβιοτεχνίας (χειροτεχνήματα, υφαντά, κ.ά.), την ενοικίαση χώρων φιλοξενίας για διαμονή σε αγροτουριστικά καταλύματα, καθώς και μία ποικιλία οικοτουριστικών δραστηριοτήτων.

Η ίδρυση των Αγροτουριστικών Συνεταιρισμών στην Ελλάδα ανάγεται σε κοινή πρωτοβουλία της Διεύθυνσης Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας του Υπουργείου Γεωργίας και της Γενικής Γραμματείας Ισότητας, η οποία αξιολόγησε δεδομένα τοπικής τουριστικής ζήτησης και αξιοποίησε προς την επιχειρηματική κατεύθυνση το διαθέσιμο τοπικό γυναικείο δυναμικό. Στη χώρα μας οι περισσότεροι Αγροτουριστικοί – Αγροβιοτεχνικοί Συνεταιρισμοί είναι αμιγώς γυναικείοι, ενώ τα τελευταία χρόνια σε ορισμένους από αυτούς συμμετέχουν και άντρες.

Οι Αγροτουριστικοί – Αγροβιοτεχνικοί Συνεταιρισμοί αποτελούν τις καλύτερες περιπτώσεις γυναικείας συνεταιριστικής επιχειρηματικότητας στην Ελληνική ύπαιθρο και ειδικότερα στον εναλλακτικό και ήπιο τουρισμό τοπικής ανάπτυξης. Το θέμα αυτό αποκτά ιδιαίτερη σπουδαιότητα, για το λόγο ότι, μέσω της λειτουργίας των συνεταιρισμών αυτών, είναι δυνατή η οικονομική και κοινωνική ανέλιξη της τοπικής κοινωνίας.

Τα τελευταία χρόνια οι εν λόγω συνεταιρισμοί έχουν αυξηθεί και εμπνέουν ως μοντέλο συλλογικής επιχειρηματικής οργάνωσης κυρίως τις γυναίκες της υπαίθρου, αλλά και τις αυτοδιοικήσεις οι οποίες βλέπουν αυτούς τους συνεταιρισμούς ως εργαλείο τοπικής ανάπτυξης, μέσω της κινητοποίησης των τοπικών πόρων και κυρίως μέσω της ενεργοποίησης των δυναμικών γυναικών.

Τέλος μεγάλο ποσοστό αυτών των συνεταιρισμών καταγράφουν θετικά αποτελέσματα που οφείλονται κυρίως στην αποτελεσματικότερη οργάνωση και προσφορά του τουριστικού προϊόντος της περιοχής τους, στην αξιοποίηση του εργατικού δυναμικού της περιοχής τους, αλλά και στην βελτίωση της ποιότητας ζωής μέσω της οικονομικής και κοινωνικής αναβάθμισης των γυναικών της υπαίθρου. Οι εν λόγω συνεταιρισμοί αντιμετωπίζουν και ορισμένα προβλήματα, όπως η περιορισμένη συμμετοχή των νέων, η διαθεσιμότητα των απαραίτητων επενδυτικών κεφαλαίων και η αδυναμία προβολής και διαφήμισης των προϊόντων ή υπηρεσιών τους.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ

Διάκριση Συνεταιρισμών

Συνεταιριστικές Οργανώσεις

Αγροτουρισμός

Χρηματοδότηση Αγροτουρισμού

Αγροτουριστικοί – Αγροβιοτεχνικοί Συνεταιρισμοί

Νομοθετικό περιεχόμενο Συνεταιρισμών

Γυναικείοι Συνεταιρισμοί

Γυναικεία αγροτική απασχόληση

Κοινωνική Οικονομία

Φορείς Υποστήριξης των Αγροτουριστικών Συνεταιρισμών

Κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά των Αγροτουριστικών Συνεταιρισμών

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΕΛ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	1
ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο ΓΕΝΙΚΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥΣ

1.1. Έννοια και αρχές των Συνεταιρισμών.....	8
1.2. Διάκριση και λειτουργία των Συνεταιρισμών.....	10
1.3. Ιστορική Αναδρομή.....	12
1.4. Ο ρόλος των συνεταιρισμών στην Ελληνική – Ευρωπαϊκή και παγκόσμια οικονομία.....	14

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

2.1. Ο Γεωργικός και Αγροτικός τουρισμός.....	19
2.2. Η σύνδεση του τουρισμού με την αγροτική ανάπτυξη.....	20
2.3. Το εννοιολογικό περιεχόμενο του αγροτουρισμού.....	21
2.4. Διεθνής και Ελληνικός Αγροτουρισμός.....	23
2.5. Άξονες χρηματοδότησης του αγροτουρισμού στην Ελλάδα...	25

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο ΟΙ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ-ΑΓΡΟΒΙΟΤΕΧΝΙΚΟΙ

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ Η ΘΕΣΗ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΟΝ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ

3.1. Ίδρυση και λειτουργία Αγροτουριστικών – Αγροβιοτεχνικών Συνεταιρισμών στην Ελλάδα.....	29
3.2. Οι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί ως κομμάτι της κοινωνικής οικονομίας.....	32
3.3. Η γυναικεία εργασία στον αγροτικό τομέα παραγωγής.....	35
3.4. Προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες της υπαίθρου....	38
3.5. Κύριοι παράγοντες που εμποδίζουν τη συμμετοχή των γυναικών στους συνεταιρισμούς.....	40

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΙ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ – ΑΓΡΟΒΙΟΤΕΧΝΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ Η ΔΡΑΣΗ ΤΟΥΣ

4.1. Ιστορική αναδρομή.....	41
4.2. Παράγοντες δημιουργίας και ανάπτυξης των γυναικείων συνεταιρισμών.....	43
4.3. Οι δραστηριότητες των γυναικείων αγροτουριστικών αγροβιοτεχνικών συνεταιρισμών και τα οφέλη που προκύπτουν.....	46
4.4. Τα προβλήματα των γυναικείων συνεταιρισμών και οι τρόποι αντιμετώπισης τους.....	49
4.5. Οι Φορείς υποστήριξης και ανάπτυξης των γυναικείων συνεταιρισμών.....	51

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΙ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ

5.1. Οι γυναικείοι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί του Νομού Μαγνησίας και οι δομές υποστήριξής τους.....	55
5.2. Τα κοινά καταστατικά στοιχεία των Γυναικείων Συνεταιρισμών της Μαγνησίας.....	57
5.3. Οι Δραστηριότητες των Γυναικείων Συνεταιρισμών της Μαγνησίας.....	59
5.4. Κοινωνικοοικονομικά Χαρακτηριστικά των Γυναικείων Συνεταιρισμών του Νομού Μαγνησίας.....	60

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο : ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ - ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ- ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

6.1. Διαφαινόμενες Προοπτικές - Προτάσεις.....	68
6.2. Συμπεράσματα.....	71
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	74

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στην παρούσα πτυχιακή εργασία θα διερευνηθεί η λειτουργία και η δράση των Αγροτουριστικών – Αγροβιοτεχνικών Συνεταιρισμών στη χώρα μας, η ανάλυση των θετικών και αρνητικών στοιχείων τους καθώς και οι προοπτικές τους. Σκοπός είναι αρχικά να παρουσιαστούν όλα τα δεδομένα που αφορούν την λειτουργία των συνεταιρισμών στην Ελλάδα σήμερα και ιδιαίτερα των Αγροτουριστικών και Αγροβιοτεχνικών Συνεταιρισμών. Εκτός από την καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασης των εν λόγω συνεταιρισμών, σκοπός στην παρούσα εργασία αποτελεί και η διερεύνηση των κοινωνικο-οικονομικών χαρακτηριστικών τους καθώς και η ανάδειξη των στοιχείων αυτών μέσα από την έρευνα στους Γυναικείους Αγροτουριστικούς και Αγροβιοτεχνικούς Συνεταιρισμούς του Νομού Μαγνησίας.

Οι επιμέρους στόχοι αυτής της εργασίας είναι :

1. η παρουσίαση των σημερινών δεδομένων των συνεταιρισμών στη χώρα μας,
2. η ανάλυση του εννοιολογικού περιεχομένου του Αγροτουρισμού,
3. η διερεύνηση της σημασίας της απασχόλησης των γυναικών της υπαίθρου και πως αυτή σχετίζεται με τους Αγροτουριστικούς Συνεταιρισμούς,
4. η δράση, τα προβλήματα αλλά και τα θετικά αποτελέσματα των Γυναικείων Αγροτουριστικών Συνεταιρισμών σε Εθνικό και Διεθνές επίπεδο και
5. η παρουσίαση και διερεύνηση των κοινωνικοοικονομικών χαρακτηριστικών των Γυναικείων Αγροτουριστικών Συνεταιρισμών του Νομού Μαγνησίας.

Βασικός παράγοντας ανάληψης του συγκεκριμένου θέματος αποτέλεσε το προσωπικό ενδιαφέρον για την ανάλυση και επεξεργασία των δεδομένων αλλά και των προοπτικών των Αγροτουριστικών και Αγροβιοτεχνικών Συνεταιρισμών της χώρα μας. Ως πτυχιούχος του τμήματος πιστεύω ότι θα μου δοθεί η ευκαιρία να ασχοληθώ ενεργά βοηθώντας ουσιαστικά στην αποτελεσματικότερη οργάνωση και ανάπτυξη των εν λόγω Συνεταιρισμών της περιοχής μου.

Εισαγωγή

Οι Αγροτουριστικοί – Αγροβιοτεχνικοί Συνεταιρισμοί αποτελούν ένα μοντέλο συνεταιρισμού που αναπτύχθηκε τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια στη χώρα μας, μέσα από την ανάγκη αξιοποίησης του ενδογενούς δυναμικού κάθε περιοχής, την ενίσχυση των τοπικών πρωτοβουλιών για ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας, την αποτελεσματικότερη εκμετάλλευση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων κάθε περιοχής, την προστασία του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και την προώθηση της τοπικής αειφορίας.

Οι Αγροτουριστικοί – Αγροβιοτεχνικοί Συνεταιρισμοί αποτελούν ένα από τα είδη των Συνεταιρισμών που δραστηριοποιούνται στη χώρα μας. Οι αρχές, η διάκριση, η ιστορική διαδρομή καθώς και ο ρόλος των Συνεταιρισμών στην Ελλάδα αλλά και διεθνώς, αναλύονται στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας που αφορά γενικά τους Συνεταιρισμούς.

Η αποτελεσματικότερη και βαθύτερη μελέτη των Αγροτουριστικών – Αγροβιοτεχνικών Συνεταιρισμών προϋποθέτει την ανάλυση του εννοιολογικού περιεχομένου του Αγροτουρισμού, καθώς και τη σημασία του στην Ελλάδα αλλά και διεθνώς. Η ανάλυση αυτή πραγματοποιείται στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας που πραγματεύεται την έννοια του Αγροτουρισμού.

Η ίδρυση και λειτουργία των Αγροτουριστικών – Αγροβιοτεχνικών Συνεταιρισμών στη χώρα μας διερευνάται στο τρίτο κεφάλαιο της εργασίας. Επειδή στο μεγαλύτερο ποσοστό τους οι εν λόγω συνεταιρισμοί είναι αμιγώς γυναικείοι, στο ίδιο κεφάλαιο της εργασίας, αναλύεται η γυναικεία απασχόληση στον Ελληνικό αγροτικό τομέα και καταγράφονται τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες της υπαίθρου, αλλά και τα εμπόδια συμμετοχής τους στους συνεταιρισμούς.

Η δράση των Γυναικείων Αγροτουριστικών – Αγροβιοτεχνικών Συνεταιρισμών, τα θετικά και αρνητικά στοιχεία τους, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν και οι τρόποι επίλυσης αυτών, καθώς και οι φορείς που υποστηρίζουν και συμβάλουν στην ανάπτυξη αυτών των συνεταιρισμών, αποτελούν τα σημεία ανάλυσης του τέταρτου κεφαλαίου αυτής της εργασίας.

Στο πέμπτο κεφάλαιο αυτής της εργασίας παρουσιάζονται οι Γυναικείοι Αγροτουριστικοί – Αγροβιοτεχνικοί Συνεταιρισμοί του Νομού Μαγνησίας. Συγκεκριμένα παρουσιάζονται τα κοινά καταστατικά τους σημεία και οι δραστηριότητές τους καθώς και τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά τους. Τέλος το έκτο κεφάλαιο της εργασίας αφορά τις διαφαινόμενες προοπτικές των Αγροτουριστικών – Αγροβιοτεχνικών Συνεταιρισμών της χώρα μας καθώς και τις προτάσεις για την αποτελεσματικότερη λειτουργία τους και ανάπτυξή τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΓΕΝΙΚΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥΣ

1.1. Έννοια και αρχές των Συνεταιρισμών

Συνεταιρισμός είναι μια αυτόνομη ένωση προσώπων που συγκροτείται εθελοντικά για την αντιμετώπιση των κοινών οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών αναγκών και επιδιώξεών τους, διαμέσου μιας συνιδιόκτητης και δημοκρατικά διοικούμενης επιχείρησης.

Πρόκειται για διαρκή ένωση προσώπων που αποτελεί όργανο αυτοβοήθειας των μελών του. Βασικό γνώρισμα των συνεταιρισμών είναι ότι δημιουργούνται με την ελεύθερη και αυτόβουλη ένωση των μελών τους, οργανώνονται και διοικούνται δημοκρατικά με βάση την αρχή της ισότητας. Οι συνεταιρισμοί στηρίζονται στις αξίες της αυτοβοήθειας, της αυτεθύνης, της δημοκρατίας, της ισότητας, της ισοτιμίας και της αλληλεγγύης. Ακολουθώντας την παράδοση των πρωτεργατών, τα μέλη των συνεταιρισμών στηρίζονται στις ηθικές αξίες της εντιμότητας, της διαφάνειας, της κοινωνικής υπευθυνότητας και της φροντίδας για τους άλλους.

Οι συνεταιριστικές αρχές, αποτελούν τις κατευθυντήριες γραμμές με τις οποίες οι συνεταιρισμοί θέτουν σε εφαρμογή τις αξίες τους. Οι βασικές συνεταιριστικές αρχές είναι οι εξής¹:

1η Αρχή: Εθελοντική και ελεύθερη συμμετοχή.

Οι συνεταιρισμοί είναι εθελοντικές οργανώσεις, ανοιχτές σε όλα τα πρόσωπα που μπορούν να χρησιμοποιήσουν τις υπηρεσίες τους και επιθυμούν να αποδεχθούν τις ευθύνες του μέλους, χωρίς διακρίσεις φύλου, κοινωνικού επιπέδου, φυλής, πολιτικών πεποιθήσεων ή θρησκείας.

2η Αρχή: Δημοκρατική διοίκηση εκ μέρους των μελών

Οι συνεταιρισμοί είναι δημοκρατικές οργανώσεις διοικούμενες από τα μέλη τους, τα οποία συμμετέχουν ενεργά στη διαμόρφωση της πολιτικής τους και

---

¹ Παπαγεωργίου, Κ., «Βιώσιμη Συνεταιριστική Οικονομία»

στη λήψη αποφάσεων. Άνδρες και γυναίκες που προσφέρουν υπηρεσίες ως αιρετοί εκπρόσωποι είναι υπόλογοι στα μέλη.

3η Αρχή: Οικονομική συμμετοχή των μελών.

Τα μέλη συμμετέχουν ισότιμα και διαχειρίζονται δημοκρατικά το κεφάλαιο του συνεταιρισμού. Ένα μέρος τουλάχιστον από το κεφάλαιο αυτό αποτελεί συνήθως την κοινή περιουσία του συνεταιρισμού. Τα μέλη συνήθως απολαμβάνουν περιορισμένη αποζημίωση ή καθόλου για το κεφάλαιο που καταθέτουν για να γίνουν μέλη. Τα μέλη διαθέτουν τα πλεονάσματα για οποιονδήποτε ή για όλους από τους ακόλουθους σκοπούς:

- α) Ανάπτυξη του συνεταιρισμού, ενδεχομένως με τη δημιουργία αποθεματικών, από τα οποία μέρος τουλάχιστον θα είναι αδιανέμητα,
- β) Απόδοση στα μέλη ανάλογα με τις συναλλαγές τους με τον συνεταιρισμό
- γ) Υποστήριξη άλλων δραστηριοτήτων που εγκρίνονται από τα μέλη.

4η Αρχή: Αυτονομία και ανεξαρτησία

Οι συνεταιρισμοί είναι αυτόνομες οργανώσεις αυτοβοήθειας, διοικούμενες από τα μέλη τους. Εάν συνάπτουν συμφωνίες με άλλους φορείς, συμπεριλαμβανομένων των κυβερνήσεων, ή αντλούν κεφάλαια από εξωτερικές πηγές, είναι σ' αυτό ελεύθεροι, ακολουθώντας κανόνες που διασφαλίζουν τη δημοκρατική διοίκηση από τα μέλη και διατηρούν τη συνεταιριστική αυτονομία.

5η Αρχή: Εκπαίδευση, πρακτική εξάσκηση και πληροφόρηση

Οι συνεταιρισμοί παρέχουν εκπαίδευση και πρακτική εξάσκηση στα μέλη τους, στα αιρετά μέλη της διοίκησης, στα διευθυντικά στελέχη και στους υπαλλήλους, ώστε να μπορούν να συμβάλλουν αποτελεσματικά στην ανάπτυξη των συνεταιρισμών τους. Παρέχουν πληροφόρηση στο κοινό - ιδιαίτερα στους νέους και στους διαμορφωτές της κοινής γνώμης - σχετικά με τη φύση και τα οφέλη της συνεργασίας.

6η Αρχή: Συνεργασία μεταξύ συνεταιρισμών

Οι συνεταιρισμοί υπηρετούν με τη μέγιστη αποτελεσματικότητα τα μέλη τους και ισχυροποιούν τη συνεταιριστική κίνηση όταν συνεργάζονται μεταξύ τους

δια μέσου οργανώσεων τοπικού, εθνικού, περιφερειακού και διεθνούς επιπέδου.

Οι συνεταιρισμοί προσφέρουν μεγάλη κοινωνική υπηρεσία, προάγοντας την οικονομική δημοκρατία και την κοινωνική δικαιοσύνη και αναπτύσσοντας το αίσθημα της ευθύνης στο λαό, που μέσα από αυτούς διαχειρίζεται άμεσα την οικονομική του ζωή.

1.2. Διάκριση και λειτουργία των Συνεταιρισμών

Οι συνεταιρισμοί διακρίνονται σε :

A) Αγροτικούς ή Γεωργικούς συνεταιρισμούς: Στην Ελλάδα αξιόλογη δραστηριότητα παρουσιάζουν οι ενώσεις που έχουν δημιουργήσει αυτοί οι συνεταιρισμοί σε επίπεδο νομού ή επαρχίας. Υπάρχουν περίπου 115 Ενώσεις στη χώρα, οι περισσότερες από τις οποίες είναι πολλαπλού σκοπού, ασχολούμενες κυρίως με προμήθεια γεωργικών εφοδίων, αποθήκευση, επεξεργασία και εμπορία γεωργικών προϊόντων. Σε επίπεδο χώρας υπάρχουν μερικές Κεντρικές Ενώσεις ή συνεταιριστικές εταιρείες. Συντονιστικό όργανο και όργανο εκπροσώπησης των αγροτικών συνεταιρισμών είναι η ΠΑΣΕΓΕΣ (Πανελλήνια Συνομοσπονδία Ενώσεων Αγροτικών Συνεταιρισμών).

B) Αστικούς συνεταιρισμούς: Αυτοί διακρίνονται σε Συνεταιρισμούς Καταναλωτών και Συνεταιρισμούς Παραγωγών. Οι πρώτοι προσπαθούν να κάνουν αποδοτικότερη και επωφελέστερη για τα μέλη τους την χρησιμοποίηση του εισοδήματός τους για την ικανοποίηση των διάφορων βιοτικών αναγκών τους. Στόχοι τέτοιων συνεταιρισμών είναι η προσφορά φθηνότερων και ποιοτικά καλύτερων ειδών διατροφής, ρουχισμού, οικιακής χρήσης, η εξασφάλιση στέγης κ.ά..

Οι συνεταιρισμοί παραγωγών έχουν σαν σκοπό την εξασφάλιση κεφαλαίων, την προμήθεια πρώτων υλών και μέσων παραγωγής, τη δημιουργία μηχανικών εγκαταστάσεων κοινής χρήσης, τη διάθεση μηχανημάτων, την επεξεργασία των προϊόντων των μελών τους και τέλος την προώθηση και τη διάθεσή τους στην αγορά. Οι συνεταιρισμοί παραγωγών πολλές φορές συνενώνουν διάφορες ασθενείς μικρές ατομικές εκμεταλλεύσεις, κάνοντάς τις

έτσι βιώσιμες και αποδοτικότερες. Ανάλογα με τον ιδιαίτερο σκοπό που εξυπηρετούν, διακρίνονται σε πιστωτικούς, προμηθευτικούς πρώτων υλών και μέσων παραγωγής κ.ά. Στην χώρα μας λειτουργούν(σύμφωνα με το νόμο 1667/1986)² με επιτυχία παραγωγικοί συνεταιρισμοί, όπως οι συνεταιρισμοί φαρμακοποιών, ηλεκτρολόγων, υδραυλικών κ.α.

Οι αστικοί πιστωτικοί συνεταιρισμοί και οι συνεταιριστικές τράπεζες αποτελούν πρόσφατες εξελίξεις. Ο νόμος 2076/92, που αποτελεί ενσωμάτωση στο εσωτερικό δίκαιο της Δεύτερης Τραπεζικής Οδηγίας της Ε.Ε., έδωσε τη δυνατότητα λειτουργίας των πιστωτικών συνεταιρισμών ως πιστωτικών ιδρυμάτων. Στις περισσότερες περιπτώσεις, την πρωτοβουλία ίδρυσης πιστωτικών συνεταιρισμών είχαν τα τοπικά Εμπορικά και Βιομηχανικά Επιμελητήρια. Στην Ελλάδα οι συνεταιριστικές τράπεζες, μαζί με τους πιστωτικούς συνεταιρισμούς, συγκροτούν την Ένωση Συνεταιριστικών Τραπεζών Ελλάδος (Ε.Σ.Τ.Ε.) ως όργανο συλλογικής εκπροσώπησης.

Γ) Αγροτουριστικούς - Αγροβιοτεχνικούς συνεταιρισμούς(κυρίως γυναικών) Οι συνεταιρισμοί αυτού του είδους που είναι κυρίως γυναικείοι αποτελούν εξέλιξη της τελευταίας 20ετίας. Οι δραστηριότητες που συνήθως αναπτύσσονται είναι αγροτουριστικές και αγροβιοτεχνικές, δηλ. διαθέτουν ενοικιαζόμενα δωμάτια, παρασκευάζουν φαγητά, γλυκά ή ζυμαρικά ή κατασκευάζουν υφαντά, κεντήματα κλπ..

Η σύνθεση εξάλλου των συνεταιρισμών εξαρτάται επίσης από τον σκοπό για τον οποίο ιδρύονται. Η ανώτατη διοίκησή τους ανήκει στη Γενική Συνέλευση των μελών όπου το καθένα έχει μια ψήφο. Η διεύθυνση των εργασιών γίνεται από το Διοικητικό Συμβούλιο που απαρτίζεται από ειδικά εκλεγμένους συνεταίρους. Σε μερικούς συνεταιρισμούς υπάρχει και το Εποπτικό Συμβούλιο που ασκεί εποπτεία και έλεγχο της λειτουργίας του συνεταιρισμού. Οι λεπτομέρειες γενικά της οργάνωσης και της λειτουργίας των συνεταιρισμών ρυθμίζονται από το καταστατικό τους.

Το κεφάλαιο των συνεταιρισμών σχηματίζεται με την εισφορά της συνεταιρικής μερίδας από τους συνεταίρους και με την παρακράτηση μέρους των κερδών για τον ίδιο σκοπό. Για να τονωθεί η πίστη του συνεταιρισμού οι

---

² **Δάσκαλος Γ.** «Αστικοί και Γεωργικοί Συνεταιρισμοί»

συνεταίροι ευθύνονται αλληλέγγυα και για ένα ποσό πέρα από την εισφορά τους.

1.3. Ιστορική Αναδρομή

Οι συνεταιρισμοί με τη σύγχρονη μορφή τους εμφανίστηκαν στην Ευρώπη ιδιαίτερα κατά τα μέσα του 19ου αιώνα, κάτω από την πίεση των προβλημάτων που δημιουργήθηκαν για τους μικρούς παραγωγούς και τους καταναλωτές, μέσα στις νέες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες του βιομηχανικού καπιταλισμού.

Στην Ελλάδα το πνεύμα του συνεργατισμού αναπτύχθηκε από πολύ νωρίς. Από τις πιο σημαντικές συνεταιριστικές προσπάθειες υπήρξε ο Συνεταιρισμός των Αμπελακίων στη Θεσσαλία, η **"Συντροφιά των πραγματευτών και τεχνιτών των κόκκινων νημάτων εις τα Αμπελάκια"** (1788- 1811). Ο Συνεταιρισμός αυτός ήταν βασικά παραγωγικός αλλά μαζί και καταναλωτικός. Επίσης κατά τα τέλη του 18ου και τις αρχές του 19ου αιώνα λειτουργούσαν αποδοτικά ο Συνεταιρισμός παραγωγής μέταξας και προϊόντων στη Χίο και διάφοροι αστικοί συνεταιρισμοί στην Ύδρα, στις Σπέτσες, στα Ψαρά και σε άλλα νησιά. Πρέπει να τονιστεί ότι η κίνηση αυτή αναπτύχθηκε στην τουρκοκρατούμενη Ελλάδα σε μια εποχή που ακόμη στην Ευρώπη κάτι τέτοιο φαινόταν σαν ουτοπία. Η διαδικασία όμως αυτή σταμάτησε λίγα χρόνια πριν από την επανάσταση του 1821 για πολλούς λόγους. Ο συνεταιρισμός των Αμπελακίων διαλύθηκε επειδή η βιοτεχνική νηματουργία που εκπροσωπούσε δεν μπορούσε να συναγωνιστεί τις αντίστοιχες ευρωπαϊκές βιομηχανίες, αλλά στη διάλυση συνέτειναν και η επιδρομή του Αλή πασά καθώς και η πτώχευση της Αυστρίας όπου ο συνεταιρισμός είχε πολλές καταθέσεις³.

Μετά την επανάσταση του 1821 στην Ελλάδα, ιδρύθηκε το 1879 το σωματείο **"ο Εργάτης"** στην Κύμη της Εύβοιας, που είχε σκοπό την αποταμίευση, την παροχή δανείων και την περίθαλψη των μελών του. Από τον "Εργάτη" όμως έλειπαν ορισμένα κύρια γνωρίσματα των συνεταιρισμών, όπως το δικαίωμα της μιας ψήφου για όλα τα μέλη του. Έτσι, ο πρώτος συνεταιρισμός στο νεότερο Ελληνικό Κράτος θεωρείται ο **"Μετοχικός Γεωργικός Σύλλογος Αλμυρού"** που ιδρύθηκε το 1900 από τους Νικόλαο Μιχόπουλο και τον

---

³ **Μαριιάδης Σ.** «Συνεργατισμός – Συνεταιρισμοί: Ιστορία – Φιλοσοφία – Αποστολή»

Δημήτρη Γρηγοριάδη. Με τους αγώνες τους εναντίον της αμάθειας, της μοιρολατρίας των προκαταλήψεων και των προλήψεων αλλά και εναντίον της αισχροκέρδειας και της τοκογλυφίας, έδωσαν στους γεωργούς ένα ισχυρό όπλο αυτοπροστασίας και προόδου. Ο συνεταιρισμός του Αλμυρού οργανώθηκε συστηματικά το 1906 από τον Σωκράτη Ιασεμίδη, ο οποίος έδωσε πνοή, δύναμη, αισιοδοξία και οργανωτική καθοδήγηση στους συνεταιρισμούς, με αποτέλεσμα να διαδοθούν σε ολόκληρη τη χώρα.

Στα επόμενα χρόνια, και κυρίως μετά το 1909, ιδρύθηκαν αρκετοί γεωργικοί συνεταιρισμοί που αρχικά είχαν τη μορφή σωματείων επειδή δεν υπήρχε σχετική νομοθεσία. Στις αρχές του 1915 επί κυβερνήσεως Ελευθερίου Βενιζέλου και με εισηγητή τον Υπουργό Εθνικής Οικονομίας Ανδρέα Μιχαλακόπουλο, δημοσιεύτηκε ο Νόμος 602/1915 που καθιέρωνε το θεσμό των συνεταιρισμών στα πρότυπα των Ευρωπαϊκών συνεταιρισμών, που είχαν ήδη δοκιμαστεί σε ολόκληρη την Ευρώπη με εκπληκτικές επιδόσεις.

Οι περισσότεροι συνεταιρισμοί που ιδρύθηκαν τότε ήταν γεωργικοί και η εποπτεία τους ανήκει, από το 1917, στο υπουργείο Γεωργίας. Όταν το 1929 ιδρύθηκε η Αγροτική Τράπεζα ανέλαβε αυτή το έργο της εποπτείας των γεωργικών συνεταιρισμών. Οι αστικοί συνεταιρισμοί αναπτύχθηκαν αργότερα και δεν γνώρισαν τόση επιτυχία, όπως οι γεωργικοί. Όσοι από τους αστικούς πέτυχαν διάφορα προνόμια από το κράτος ή άλλους ισχυρούς οικονομικούς οργανισμούς, όπως οι καταναλωτικοί και οικοδομικοί συνεταιρισμοί προόδευαν.

Ως πολυάνθρωπος θεσμός, που συγκέντρωνε στους κόλπους του το σύνολο σχεδόν των απασχολουμένων στη γεωργία, δεν άφηνε ασυγκίνητη την εκάστοτε πολιτική εξουσία. Οι προσπάθειες χειραγώγησης δεν έπαυσαν καθ' όλη τη διάρκεια της ύπαρξης των συνεταιρισμών, με ακραίες εκδηλώσεις κατά τις περιόδους της προπολεμικής και της μεταπολεμικής δικτατορίας, με την κατάργηση των αιρετών διοικήσεων.

Από το 1974 και μετά, όταν ήταν πλέον προφανές ότι οι εκατοντάδες τροποποιήσεις του νόμου 602/1915 τον είχαν καταστήσει διάτρητο, ξεκίνησε, ιδιαίτερα για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς, μια διαδικασία επάλληλων αντικαταστάσεων και τροποποιήσεων των νόμων, με σοβαρές αρνητικές επιπτώσεις στους αγροτικούς συνεταιρισμούς. Πολλές διατάξεις των νομοθετημάτων αυτών αποδείχθηκαν άστοχες και τους αποδυνάμωσαν.

Σημαντικά νομοθετήματα περί συνεταιρισμών στην χώρα μας υπήρξαν και οι νόμοι, 1667/1986 περί Αστικών Συνεταιρισμών και 2810/2000 περί Αγροτικών Συνεταιριστικών Οργανώσεων, όπου περιγράφουν τις προϋποθέσεις και τις διαδικασίες ίδρυσης και λειτουργίας των συνεταιρισμών στην χώρα μας.

1.4. Ο ρόλος των συνεταιρισμών στην Ελληνική – Ευρωπαϊκή και παγκόσμια οικονομία

Ο συνεταιριστικός θεσμός αποτελεί μια συγκεκριμένη και σε παγκόσμιο επίπεδο διαμορφωμένη μορφή οικονομικής δραστηριότητας. Υπόκειται σε συγκεκριμένους κανόνες, που διαφέρουν από τις άλλες μορφές οικονομικής δράσης και οι οποίοι συνδυάζουν την οικονομική αποτελεσματικότητα με την κοινωνική ευαισθησία. Οι συνεταιρισμοί σήμερα αποτελούν ένα οικονομικό σύστημα με κοινωνικό περιεχόμενο.

Η σύγχρονη μορφή συνεταιρισμών έχει τις ρίζες της στα μέσα του 19^{ου} αιώνα, όταν η βιομηχανική επανάσταση έφερε τους πρώτους συνεταιρισμούς σε Αγγλία, Γερμανία και Γαλλία, που είχαν ως κοινό χαρακτηριστικό την αυτοβοήθεια και την αλληλεγγύη. Η επιτυχία των συνεταιρισμών αποδόθηκε στη συνύπαρξη δύο παραγόντων. Ο ένας περιλαμβάνει τους κανόνες που χρησιμοποιήθηκαν ενώ ο δεύτερος αναφέρεται στο πνεύμα ενότητας και αλληλεγγύης που χαρακτήριζε τα μέλη. Από τους δύο αυτούς παράγοντες, οι κανόνες γρήγορα μεταφυτεύθηκαν και σε άλλες χώρες, σε σημείο ώστε πριν από το τέλος του 19ου αιώνα να ιδρυθεί η Διεθνής Συνεταιριστική Ένωση (International Cooperative Alliance), με έδρα τότε το Λονδίνο. Ο δεύτερος, δηλαδή η ενότητα και η αλληλεγγύη αλλά και η συνέπεια, η ανεκτικότητα, η ειλικρίνεια και πολλά ποιοτικά στοιχεία, συναρτώνται με την παιδεία και τον πολιτισμό των ατόμων και των λαών που καλούνται να εφαρμόσουν τους κανόνες.

Παρά τις ποικιλόμορφες δυσκολίες, ο συνεταιριστικός θεσμός διαδόθηκε σε ολόκληρο τον κόσμο, σε σημείο ώστε κατά τα τέλη του 20ου αιώνα να αριθμεί 750 εκατομμύρια μέλη, σε παγκόσμιο επίπεδο, που αν αναχθούν σε οικογένειες, ισοδυναμούν με περίπου τις μισές οικογένειες του πλανήτη⁴.

---

⁴ Δροσοπούλου, Σ. «Αγροτουριστικοί Συνεταιρισμοί, Ελλάδα – Ε.Ο.Κ.: Νομικό και Κοινωνικό Πλαίσιο»

Όπως έγραφε ο σπουδαίος μελετητής των συνεταιρισμών Καναδός Δρ. Λέιντλο (Laidlaw), δεν υπάρχει δραστηριότητα στην οποία να μην ασχολούνται οι συνεταιρισμοί κάπου στον κόσμο, με εξαίρεση ίσως τους σιδηροδρόμους.

Σήμερα, συνεταιρισμοί υπάρχουν σε όλες τις χώρες του κόσμου, ανεπτυγμένες και αναπτυσσόμενες, και αναπτύσσουν ποικιλία δραστηριοτήτων:

- Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί διαθέτουν στην αγορά περισσότερο από 50% της παραγωγής πολλών γεωργικών προϊόντων στις ΗΠΑ, στον Καναδά, στην Ιαπωνία, στην Ινδία, στη Βραζιλία, στην Αργεντινή και στην Αφρική,
- Οι καταναλωτικοί συνεταιρισμοί κατατάσσονται μεταξύ των μεγαλύτερων επιχειρήσεων λιανεμπορίου στις Σκανδιναβικές χώρες, στην Ελβετία, στην Ιταλία και στην Ιαπωνία.
- Οι συνεταιριστικές τράπεζες διαχειρίζονται το 17% των αποταμιεύσεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ οι αποταμιευτικοί και οι πιστωτικοί συνεταιρισμοί έχουν μέλη τους το 35% με 45% των ενηλίκων στην Αυστραλία, στον Καναδά, στην Ιρλανδία και στις ΗΠΑ.
- Οι συνεταιρισμοί εργατών παρέχουν εργασία σε 60 εκατομμύρια μέλη στην Ινδία, την Ινδονησία, την Κίνα και την Ευρώπη.
- Οι συνεταιρισμοί προσφοράς υπηρεσιών κατέχουν την πρώτη θέση στην προσφορά υπηρεσιών υγείας (Βραζιλία), αγροτικού εξηλεκτρισμού (ΗΠΑ), μεταφορών (Ισραήλ) και κατοικίας (Σκανδιναβικές χώρες).

Η ευρεία ανάπτυξη των συνεταιρισμών ερμηνεύεται από το γεγονός ότι προσφέρουν υπηρεσίες που είναι αναγκαίες, χρήσιμες και επιθυμητές, οικονομικά και κοινωνικά. Από την οικονομική σκοπιά, οι συνεταιρισμοί αξιοποιούν τη διαπραγματευτική δύναμη και τις οικονομίες κλίμακας, που είναι αποτέλεσμα του μεγέθους που αποκτούν με τη συσπείρωση των επιμέρους μικρών μονάδων. Εξασφαλίζουν έτσι την παρουσία στην αγορά των μικρών οικονομικών μονάδων, που θα είχαν αδρανοποιηθεί από την ανταγωνιστική δύναμη των μεγάλων επιχειρήσεων κεφαλαίου. Με την παρουσία τους αυτή διασφαλίζουν την απασχόληση και το εισόδημα των μελών τους αλλά και την ουσιαστική λειτουργία του ανταγωνισμού στην αγορά, προς όφελος του κοινωνικού συνόλου.

Από την κοινωνική σκοπιά, ο ρόλος των συνεταιρισμών είναι εξίσου σημαντικός. Το γεγονός ότι ο συνεταιριστικός θεσμός εισάγει δημοκρατικές διαδικασίες στην οικονομική ζωή, ο τρόπος με τον οποίο διανέμει οφέλη σ' εκείνους που τα δημιουργούν, η καθιέρωση της υπεροχής του ανθρώπου έναντι του κεφαλαίου, η μέριμνα για τον κοινωνικό περίγυρο και για το περιβάλλον, αποτελούν αποδεικτικά στοιχεία της διαφορετικότητας του θεσμού και της συνεισφοράς του προς μια βιώσιμη, αειφορική ανάπτυξη.

Το ενδιαφέρον της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τους συνεταιρισμούς ακολούθησε μια βραδεία αλλά ανοδική πορεία. Η Συνθήκη της Ρώμης αναφέρει τους συνεταιρισμούς στο άρθρο 58, όπου τους κατατάσσει μαζί με τις εταιρείες του αστικού και του εμπορικού δικαίου. Ενασχόληση με την ιδιαιτερότητα των συνεταιρισμών, συναντάται για πρώτη φορά στον κανονισμό 26/1962, με τον οποίο καθορίζεται ότι δεν παραβιάζονται οι κανόνες ανταγωνισμού. Από την πλευρά της Επιτροπής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κατά το τέλος της δεκαετίας του 1980 συστάθηκε Διεύθυνση Κοινωνικής Οικονομίας. Στον όρο "Κοινωνική Οικονομία", που δεν ήταν καθιερωμένος μέχρι τότε σε αρκετές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, περιλαμβάνονται οι συνεταιρισμοί, τα ταμεία αλληλασφάλισης, οι ενώσεις και τα ιδρύματα. Ως ένα επόμενο βήμα εκδήλωσης του ενδιαφέροντος της Επιτροπής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τους συνεταιρισμούς αναφέρεται η συγκρότηση, προσωρινής αρχικά και μόνιμης στη συνέχεια (1998), Συμβουλευτικής Επιτροπής για την Κοινωνική Οικονομία.

Οι ίδιοι οι συνεταιρισμοί δραστηριοποιήθηκαν συλλογικά για την εκπροσώπησή τους στα κοινοτικά θεσμικά όργανα από το 1959, με την ίδρυση της COGECA (Comite General de la Cooperation Agricole de la CEE), της Γενικής Επιτροπής Γεωργικού Συνεργατισμού, στην οποία και εκπροσωπούνται οι ελληνικοί συνεταιρισμοί από την ένταξη της χώρας στην ΕΟΚ.

Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί στην Ε.Ε. παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στην προάσπιση των συμφερόντων των αγροτών. Στις χώρες που οι μεγάλες δυνατότητες των συνεταιρισμών έχουν εκτιμηθεί και αξιοποιηθεί, υπάρχουν μεγάλες συνεταιριστικές επιχειρήσεις ως αντίβαρο στις μεγάλες συμβατικές επιχειρήσεις. Είναι αξιοσημείωτο ότι από τις 30 μεγαλύτερες συνεταιριστικές επιχειρήσεις της Ε.Ε. καμία δεν ανήκει σε χώρα της Νότιας Ευρώπης

(Ισπανία, Πορτογαλία, Ιταλία, Ελλάδα). Οι 8 βρίσκονται στη Γαλλία, 6 στην Ολλανδία, 5 στη Γερμανία, 3 στην Ιρλανδία, 2 στη Φινλανδία, 2 στη Δανία, 2 στη Σουηδία, 1 σε Σουηδία-Δανία και 1 στην Αυστρία.

Η συγκριτική πολυδιάσπαση των συνεταιρισμών στην Ελλάδα είναι εμφανής στον ακόλουθο πίνακα(πίνακας 1)⁵ που αφορά 11 χώρες μέλη της Ε.Ε.

Πίνακας 1: Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί στην Ε.Ε.

Κράτος - μέλος	Κύκλος Εργασιών σε εκ. €	Αριθμός συνεταιρισμών	Αριθμός μελών σε χιλ.	Απασχολούμενοι (χιλ.)	Κύκλος εργασιών ανά συν/σμό(εκ. €)	Αριθμός μελών ανά συν/σμό	Κύκλος εργασιών ανά μέλος ((χιλ. €)	Απασχολούμενοι ανά συν/σμό	Απασχολούμενοι ανά μέλος
Βέλγιο	2750	355	35,8	20,0	7,75	101	76,82	56,3	0,6
Δανία	18850	14	81,5	35,0	1346,43	5821	231,29	2500,0	0,4
Γερμανία	37000	3286	2385,0	120,0	11,26	726	15,51	36,5	0,1
Ελλάδα	1040	6370	714,0	..	0,16	112	1,46	..	..
Ισπανία	14190	4175	932,1	78,4	3,40	223	15,22	18,8	0,1
Φινλανδία	13300	48	215,0	45,2	277,08	4479	61,86	941,7	0,2
Γαλλία	67000	3500	580,0	150,0	19,14	166	115,52	42,9	0,3
Ιρλανδία	12400	99	197,9	35,3	125,25	1999	62,66	356,5	0,2
Ιταλία	27070	5164	783,8	86,1	5,24	152	34,54	16,7	0,1
Ολλανδία	45160	44	143,1	59,6	1026,36	3253	315,50	1354,5	0,4
Σουηδία	12600	34	300,0	30,0	370,59	8824	42,00	882,4	0,1
Σύνολο	251360	23089	6368,3	659,6	10,89	276	39,47	28,6	0,1

Πηγή: COGECA, E. Blamonde Noche, "Agricultural Cooperatives in the European Union", Madrid, 22.11.2006

Η προβληματικότητα της ελληνικής περίπτωσης διαπιστώνεται από τα στοιχεία αυτά. Η Ελλάδα εμφανίζεται να διαθέτει 6370 συνεταιρισμούς, όταν πέντε από τις αναφερόμενες χώρες (Δανία, Φινλανδία, Ιρλανδία, Ολλανδία, Σουηδία) έχουν φθάσει σε διψήφιο αριθμό, οι δε μεγάλες χώρες (Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία) έχουν λιγότερους συνεταιρισμούς από την Ελλάδα.

Επιπλέον, ο μεγάλος αριθμός συνεταιρισμών συνδέεται με τον ασυγκρίτως μικρότερο κύκλο εργασιών αυτών των συνεταιρισμών. Αυτή η σχέση, οδηγεί σε κύκλο εργασιών ανά συνεταιρισμό στην Ελλάδα κατά 68 φορές μικρότερο από τον μέσο όρο των 11 κρατών-μελών. Αν εξαιρεθεί η Ελλάδα από το σύνολο, τότε ο μέσος συνεταιρισμός των υπόλοιπων κρατών μελών έχει

⁵ www.cesce.org

περίπου 100 φορές μεγαλύτερο κύκλο εργασιών από τον μέσο ελληνικό συνεταιρισμό (για την ακρίβεια 94 φορές μεγαλύτερο).

Αυτά τα μεγέθη τα έχουν πετύχει οι συνεταιρισμοί των άλλων κρατών με συγχωνεύσεις, όταν έγινε αντιληπτό ότι η βιωσιμότητα των μικρών μονάδων ήταν αδύνατη στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού ανταγωνισμού. Το οικονομικό περιβάλλον στο οποίο καλούνται σήμερα να δραστηριοποιηθούν οι Ελληνικοί συνεταιρισμοί έχει ως κύριο χαρακτηριστικό τον οξύ ανταγωνισμό. Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας καθιστά αναγκαία την επιχειρηματική αποτελεσματικότητα ως όπλο για την επιβίωση και την ανάπτυξη των συνεταιρισμών στην χώρα μας. Η συντήρηση με τεχνητά μέσα, με επιδοτήσεις και προνόμια, μπορεί να ανακουφίζει προσωρινά αλλά δεν μπορεί να αποτελεί αναπτυξιακή στρατηγική.

Οι συνεταιρισμοί, επιδιώκουν να αποκτήσουν διαπραγματευτική δύναμη στην αγορά και να αξιοποιήσουν τις οικονομίες κλίμακας που απολαμβάνει το μεγάλο επιχειρηματικό μέγεθος. Η διαφορά στη σημερινή εποχή είναι ότι αυτό που αποτελούσε μεγάλο μέγεθος στο παρελθόν, στα πλαίσια της εθνικής οικονομίας, είναι πλέον ανεπαρκές με τα κριτήρια της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας. Παρά τις σοβαρές εκσυγχρονιστικές προσπάθειες από απόψεως παραγωγικής τεχνικής και εξοπλισμού, το μέγεθος των Ελληνικών συνεταιριστικών οργανώσεων παραμένει το μικρότερο στην Ε.Ε..

Ο συνεταιριστικός θεσμός στην Ελλάδα ενώ είναι εκείνος μέσω του οποίου αντιμετωπίζονται τα προβλήματα των μικρών μονάδων στην αγορά, οι περισσότεροι συνεταιρισμοί της χώρας μας βρίσκονται οικονομικά αποδυναμωμένοι και κοινωνικά αμφισβητούμενοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

2.1. Ο Γεωργικός και Αγροτικός τουρισμός

Γεωργία, είναι η διαδικασία καλλιέργειας των αγρών και περιλαμβάνει τους ανθρώπους καλλιεργητές (γεωργούς), τα μέσα καλλιέργειας και το τρόπο χρησιμοποίησής τους, τις μεθόδους καλλιέργειας, τις φάσεις καλλιέργειας, τα γεωργικά προϊόντα, τους ετήσιους κύκλους καλλιέργειας, την επίδραση των καιρικών συνθηκών, τους τομείς καλλιέργειας, τις ασθένειες των καλλιεργειών, τις γεωργικές συνήθειες και τη γεωργική ζωή στη στενή της έννοια.

Αγροτικότητα είναι η ιδιότητα των αγροτικών περιοχών, γεωργικών και μη, που είναι το σύνολο των ιδιοτήτων της υπαίθρου (ανοικτός χώρος, φυσικό περιβάλλον, καθαρός αέρας, αυθεντικά και ανόθευτα προϊόντα, καθαρό νερό, ησυχία και ηρεμία, αυθεντικότητα, φυσικός τρόπος ζωής, στενή και επώνυμη επαφή των ανθρώπων, ανεπιτήδευτη συμπεριφορά, απλότητα, ρυθμοί ζωής ταυτιόμενοι με τους φυσικούς βιορυθμούς κ.λπ.). Η αγροτικότητα χαρακτηρίζει όχι μόνο τη γεωργία και τις εκδηλώσεις της αλλά και τις δραστηριότητες των ανθρώπων που ζουν στις αγροτικές περιοχές χωρίς να είναι γεωργοί. Χαρακτηρίζει ακόμη το τρόπο ζωής όλων των αγροτών, τις αγροτικές κοινωνίες, τον αγροτικό πολιτισμό, την αγροτική ανάπτυξη και οικονομία, τη ψυχολογία των αγροτών, τη διαφορετικότητα του αγροτικού από το αστικό περιβάλλον. Λόγω της σχέσης των εννοιών της αγροτικότητας και της γεωργικής ιδιότητας, πολλοί γεωργικοί όροι αναφέρονται συχνά σαν αγροτικοί. Το ίδιο συμβαίνει και με το γεωργικό τουρισμό που αναφέρεται σαν αγροτικός τουρισμός.

Οι έννοιες του γεωργικού και του αγροτικού τουρισμού δεν είναι ταυτόσημες. Ο αγροτικός τουρισμός είναι ευρύτερη έννοια και περιλαμβάνει τη στενότερη έννοια του γεωργικού τουρισμού. Κατά μια άλλη άποψη ο γεωργικός τουρισμός και ο αγροτικός είναι δυο παραλλαγές της ίδιας τουριστικής δραστηριότητας που εκδηλώνεται στις αγροτικές περιοχές, οι οποίες αποτελούν μικρό μόνο μέρος της συνολικής υπαίθρου, μέσα στην οποία

αναπτύσσονται και άλλες μορφές τουρισμού, οι μορφές του τουρισμού υπαίθρου που εξετάζονται χωριστά. Στην πράξη, χρησιμοποιείται μια μόνο ονομασία και για τις δυο αυτές μορφές του τουρισμού, η ονομασία αγροτικός τουρισμός ή αγροτουρισμός. Αυτή η ταυτωνυμία δεν αλλοιώνει τις επιμέρους έννοιες και διευκολύνει τη μελέτη των αντίστοιχων τουριστικών δραστηριοτήτων, τα προσδιοριστικά στοιχεία των οποίων είναι ίδια, πλην αυτών των χρησιμοποιούμενων καταλυμάτων. Γι' αυτό το λόγο γίνεται αποδεκτός ο όρος αγροτουρισμός, με την ευρεία του έννοια.

2.2. Η σύνδεση του τουρισμού με την αγροτική ανάπτυξη.

Στις τελευταίες δεκαετίες δυο αντίρροπα κοινωνικοοικονομικά φαινόμενα βρίσκονται σε εξέλιξη και παρατηρούνται σε όλες σχεδόν τις χώρες του κόσμου. Το πρώτο είναι η συρρίκνωση της γεωργίας και η υποβάθμιση του αγροτικού τομέα και το δεύτερο είναι η εκρηκτική αύξηση του τουρισμού. Οι συνέπειες του πρώτου φαινομένου είναι ότι ο αγροτικός πληθυσμός γηράσκει και μειώνεται. Τα χωριά εγκαταλείπονται, τα σχολεία κλείνουν, οι συγκοινωνίες από και προς τις αγροτικές περιοχές αραιώνουν, η αγροτική απασχόληση μειώνεται και το αγροτικό εισόδημα ελαχιστοποιείται. Τα προβλήματα υγείας, εργασίας, εκπαίδευσης και πολιτισμού δεν αντιμετωπίζονται επί τόπου αλλά προωθούνται στα αστικά κέντρα. Η οικονομική ανάπτυξη, η βιομηχανία, η αστικοποίηση, η παγκοσμιοποίηση της αγοράς, σαν αίτια και η γενικότερη αναγέννηση της κοινωνίας, αφήνουν στο περιθώριο τις αγροτικές περιοχές.

Ο τουρισμός αντιθέτως, παρουσιάζει μια εκρηκτική αύξηση από το 1950 και ήδη αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες(αν όχι τη μεγαλύτερη) βιομηχανίες του κόσμου. Αυτή όμως η βιομηχανία συγκεντρώνεται στις λεγόμενες τουριστικές περιοχές, που είναι κυρίως οι παράκτιες περιοχές, τα μεγάλα πολιτιστικά κέντρα, τα κοσμοπολίτικα τουριστικά θέρετρα, οι εξωτικές θερμές περιοχές και γενικά οι περιοχές που οι τουριστικοί επιχειρηματίες τις καθιέρωσαν, μέσω της προβολής, σαν «τουριστικούς προορισμούς της μόδας». Όλες αυτές οι περιοχές παρουσιάζουν μια απότομη και υπέρμετρη ανάπτυξη, σε βάρος άλλων μη τουριστικών περιοχών, με αποτέλεσμα να παρατηρείται το φαινόμενο της οικονομικής ανισορροπίας.

Οι μελέτες και οι έρευνες συσχετισμού των παραπάνω φαινομένων προσπάθησαν από πολύ νωρίς να απαντήσουν στο βασικό ερώτημα, αν υπάρχει δυνατότητα να διοχετευτεί ένα μέρος της τουριστικής βιομηχανίας στις αγροτικές περιοχές για να αποτραπεί η περαιτέρω συρρίκνωση του αγροτικού τομέα⁶. Με άλλα λόγια αν μπορεί να αναπτυχθεί ο αγροτουρισμός και να λειτουργήσει σαν μέσο οικονομικής ανάπτυξης, μεταφέροντας κεφάλαια από τις κορεσμένες τουριστικές περιοχές, δημιουργώντας έτσι αυξημένα αγροτικά εισοδήματα. Τα συμπεράσματα των ερευνών έδειξαν ότι ο αγροτουρισμός μπορεί να λειτουργήσει σαν μέσο οικονομικής ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών και για να συμβεί αυτό έπρεπε να ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα. Ένα από τα πρώτα και σημαντικότερα μέτρα ήταν το πρόγραμμα «αγροτουρισμού – αγροτοβιοτεχνίας» που η Ευρωπαϊκή Ένωση υιοθέτησε με τον κανονισμό 2328/91 μέσα στα πλαίσια της κοινής αγροτικής πολιτικής σε συνδυασμό με τη πολιτική για το τουρισμό.

2.3. Το εννοιολογικό περιεχόμενο του αγροτουρισμού.

Αγροτουρισμός (Agrotourism) μπορεί να οριστεί εκείνη η δραστηριότητα που αναπτύσσεται στον αγροτικό χώρο από αγρότες κατά κύριο επάγγελμα που είναι μόνιμοι κάτοικοι μιας περιοχής και έχουν ως κύριο σκοπό την ενίσχυση του αγροτικού τους εισοδήματος και της τοπικής οικονομίας με την εκμετάλλευση τουριστικών καταλυμάτων (ενοικιαζόμενα δωμάτια, πανσιόν, ξενώνες, κάμπινγκ), την τροφοδοσία των τουριστικών μικρομονάδων με προϊόντα τοπικής παραγωγής, την ανάπτυξη άλλων δραστηριοτήτων που συνδέονται συμπληρωματικά με τον τουρισμό.

Η έννοια του αγροτουρισμού συνδέεται με κάποιες βασικές αρχές, όπως είναι η προώθηση της ποιότητας, ο σεβασμός της πολιτιστικής κληρονομιάς και η προστασία του περιβάλλοντος. Ο αγροτουρισμός θεωρεί τις ανθρώπινες σχέσεις ως ένα από τους κυριότερους παράγοντες που συμβάλλουν στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη της κάθε περιοχής και προσφέρει ένα γενικότερο πλαίσιο υποστήριξης με προσφορά οικολογική και ανθρωπιστική. Ο αγροτουρισμός δεν περιορίζεται μόνο στην παροχή «κλίνης και στέγης»

---

⁶ Καλδής, Π., Θεοδωροπούλου, Ε., Αλεξόπουλος, Γ., Γιαννουζάκου, Α.

«Αγροτουρισμός και Ανάπτυξη»

που συνήθως είναι κατάλληλα διαμορφωμένα σε σπίτια παραδοσιακής αρχιτεκτονικής ή στην παροχή σπιτιών που διαθέτουν έναν αξιόλογο τοπικό χαρακτήρα, αλλά περιλαμβάνει και μικρές μονάδες παραγωγής, όπως πρατήρια διάθεσης ειδών λαϊκής τέχνης, οικοτεχνίες, χειροτεχνίες, μονάδες άθλησης – σπορ, οργανωμένα κέντρα εκπαίδευσης και παροχής ειδικών υπηρεσιών, ταβέρνες, εστιατόρια, παραδοσιακά καφενεία, αναβίωσης παραδοσιακών πολιτιστικών εθίμων κλπ. Συνεπώς, ο αγροτουρισμός, κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις, μπορεί να αποτελέσει μια κατάλληλη στρατηγική για την τοπική ανάπτυξη και να συμβάλλει στην ενδογενή ολοκληρωμένη ανάπτυξη που δένει αρμονικά με τις άλλες οικονομικές δραστηριότητες κάθε περιοχής και να αποτελέσει ουσιαστική αναπτυξιακή παράμετρο στα προγράμματα τοπικής και περιφερειακής ανάπτυξης.

Ο αγροτουρισμός είναι μια από τις πιο φιλικές προς το φυσικό περιβάλλον εναλλακτικές μορφές τουρισμού και η τουριστική πελατεία του, ένα πολύ μικρό κομμάτι της συνολικής τουριστικής πελατείας, αποτελείται από ευαίσθητοποιημένους για τα προβλήματα του φυσικού περιβάλλοντος τουρίστες, υψηλού συνήθως οικονομικού και μορφωτικού επιπέδου και από τουρίστες που επιζητούν ήσυχες και ήρεμες διακοπές μέσα στη φύση. Οι τουρίστες αυτοί προτιμούν τα φυσικά, υγιεινά και ανθεκτικά αγροτουριστικά προϊόντα και αποφεύγουν το μαζικό, βιομηχανοποιημένο τουρισμό και τον συνωστισμό στα τουριστικά θέρετρα.

Ο αγροτουρισμός αναπτύσσεται μέσα στο ευαίσθητο φυσικό περιβάλλον και κάθε υπερβολή ή κακή διαχείρισή του ενδέχεται να τον απαξιώσει. Γι' αυτό πρέπει πάντα να χειρίζεται από αγρότες, να έχει βάση το αγροτικό σπίτι και να μην διαταράσσει τη σχέση μεταξύ των αγροτικών και τουριστικών δραστηριοτήτων, σχέση στην οποία οι αγροτικές δραστηριότητες υπερτερούν ενώ οι τουριστικές είναι δευτερεύουσες και υπάρχουν μόνο για να βοηθούν εισοδηματικά τους αγρότες.

Κάθε αγροτουριστική ανάπτυξη πρέπει να είναι ελεγχόμενη και πολλές φορές είναι επιθυμητή η καθοδηγητική κεντρική της διαχείριση από αρμόδιους δημόσιους φορείς και η ενίσχυση των τοπικών παραγόντων. Σε αυτό αποβλέπει και η σύνδεση του αγροτουρισμού με την αγροτοβιοτεχνία και τους αγροτοσυνεταιρισμούς, την οποία χρηματοδοτεί η Ευρωπαϊκή Ένωση και η πολιτεία.

Η στροφή προς τη φύση που εκδηλώνεται από τους κατοίκους των αστικών κέντρων σαν αντίδραση προς τις ψυχοσωματικές επιβαρύνσεις που δέχονται από το αστικό περιβάλλον, συντελεί στην ανάπτυξη του αγροτουρισμού, όπως και πολλών άλλων υπαίθριων εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Πρέπει όμως να διευκρινιστεί ότι ο αγροτουρισμός εξυπηρετεί μεν τους ανθρώπους των πόλεων που τον διαλέγουν ανάμεσα στις άλλες μορφές τουρισμού, αλλά πρωτίστως πρέπει να εξυπηρετεί τους αγρότες. Πρέπει να είναι εργαλείο των αγροτών στη προσπάθειά τους να βελτιώσουν το βιοτικό τους επίπεδο. Κάθε μορφή βιομηχανοποίησης του αγροτουρισμού και κάθε άκρατη εμπορευματοποίηση των αγροτουριστικών προϊόντων σημαίνει παρέκκλιση από την ιδέα και το σκοπό του αγροτουρισμού και οδηγεί στη καταστροφή του.

2.4. Διεθνής και Ελληνικός Αγροτουρισμός

Ο αγροτουρισμός στη διεθνή πρακτική έχει επικρατήσει με τις ακόλουθες δύο βασικές μορφές⁷:

A) Τη μορφή των διακοπών σε αγροκτήματα «Farm house holidays» που είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη σε χώρες, όπου η έννοια «αγρόκτημα» είναι συνυφασμένη με τη γεωργική εκμετάλλευση (Αυστρία, Γερμανία κλπ) και οι φιλοξενούμενοι συμμετέχουν στη ζωή των αγροτών και τις αγροτικές δραστηριότητες.

B) Τη μορφή των διακοπών σε αγροτουριστικά καταλύματα που παρέχουν «κλίνη και πρωινό» (Bed and breakfast) που αφορά στη δημιουργία τουριστικών καταλυμάτων και ενοικιαζομένων δωματίων σε μικροσυννοικισμούς έξω από τις πόλεις ή σε αγροτικά καταλύματα (αγροικίες) που βρίσκονται μέσα στον αγροτικό οικισμό και παρέχουν φιλοξενία στους τουρίστες.

Το σύστημα αυτό προσιδιάζει ιδιαίτερα σε χώρες, όπως είναι η Βρετανία, η Γαλλία, η Ιταλία, η Ιρλανδία. Η διεθνή εμπειρία, όπως έχει καταγραφεί από το 1950 και μετά, στις χώρες Γαλλία, Ιταλία, Αγγλία, Ιρλανδία, Δανία, Γερμανία, Βέλγιο, Ολλανδία, Ισραήλ, Αμερική και Καναδά, δείχνει ότι το πρότυπο του

---

⁷ Βαφειάδης Γ. - Κοντογεώργος Χρ. – Παπακωνσταντινίδης Λ.
«Αγροτουρισμός και ισόρροπη ανάπτυξη»

αγροτουρισμού ποικίλει ως προς την μορφή και το βαθμό ανάπτυξης του. Αυτό εξαρτάται από τις ιδιαιτερότητες κάθε χώρας, την οικονομική δομή, την μεγάλη ή μικρή εκμετάλλευση στο αγρόκτημα, το βαθμό ανάπτυξης του συνεταιριστικού κινήματος, τη γεωργική υπερπαραγωγή, την τοπική επιχειρηματικότητα, το αγροτικό εισόδημα, το βαθμό των περιφερειακών ανισοτήτων.

Στην Ελλάδα ο αγροτουρισμός αναπτύχθηκε στο πλαίσιο του γενικού τουρισμού της δεκαετίας του 1980 με τη θέσπιση από την Ευρωπαϊκή Ένωση των Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων (Μ.Ο.Π.) και ειδικότερα του Κανονισμού 2088/85. Στη συνέχεια, διευρύνθηκε η ενθάρρυνση εφαρμογής αγροτουριστικών επενδύσεων στο πλαίσιο της διαρθρωτικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τους Κανονισμούς 797/85, 2328/91, 950/97, τις Κοινοτικές Πρωτοβουλίες Leader I (1991-1993), Leader II (1994–1999) και Leader Plus (2000-2006)⁸. Ακόμα, έχουν αναπτυχθεί μια σειρά από αγροτουριστικές πρωτοβουλίες φορέων της Δημόσιας Διοίκησης, όπως της Γενικής Γραμματείας Ισότητας, της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς, του Ελληνικού Οργανισμού Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων Χειροτεχνίας (Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ.) των Ο.Τ.Α. και του συνεταιριστικού χώρου (ΠΑ.ΣΕ.ΓΕ.Σ.).

Στη βάση του παραπάνω θεσμικού και κανονιστικού πλαισίου, αναπτύχθηκαν αξιόλογες προσπάθειες αγροτουρισμού, με τη μορφή της φιλοξενίας. Σημαντικότερες πρωτοβουλίες θεωρούνται αυτές που έγιναν από τους Γυναικείους Αγροτουριστικούς Συνεταιρισμούς στα Αμπελάκια Θεσσαλίας (1984), στην Πέτρα της Μυτιλήνης (1984), στα Μαστιχοχώρια της Χίου, στην Αράχοβα της Βοιωτίας, στον Άγιο Γερμανό Πρεσπών και στη Μαρώνεια Ροδόπης (1985), στον Άγιο Γεώργιο Γρεβενών (1992), στην Ζαγορά Πηλίου (1993), στη Δαδιά Σουφλίου και στους Ψαράδες της Φλώρινας (1994), στην Πορταριά Πηλίου (1997), στην Αλιστράτη Σερρών (1997), στην Άνω Καλλινίκη Φλώρινας (1997), στη Γλώσσα Σκοπέλου (1999) και το Δίκτυο Αγροτουρισμού στον Αποκόρωνα Κρήτης (2001).

Οι μορφές αγροτουρισμού που κυριαρχούν σε άλλες χώρες και έχουν ως βάση τον «ισχυρό αγρότη» ως κύριο επιχειρηματικό φορέα δεν μπορούν να εφαρμοστούν στην Ελλάδα, είτε για λόγους γεωγραφικής και πολιτιστικής

---

⁸ Μελέτη Κ.- Τσουραμάνη Χ. «Συνεταιριστική Οικονομία και Νομοθεσία»

ιδιαιτερότητας είτε για λόγους λειτουργικούς, αφού η Ελλάδα ιστορικά δεν διαθέτει μεγάλες γεωργικές εκτάσεις (αγροκτήματα) που θα μπορούσε να τις εκμεταλλευτεί, ούτε συγκροτημένη αγροτική επιχειρηματική βάση που να δικαιολογεί την ανάπτυξη ολοκληρωμένων προγραμμάτων. Συγκρίνοντας τα δύο σχήματα που διεθνώς έχουν αναπτυχθεί στον αγροτουρισμό και λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες του ελληνικού αγροτικού χώρου, διαπιστώνεται ότι η μορφή που ταιριάζει περισσότερο στην ελληνική πραγματικότητα είναι το σύστημα της φιλοξενίας σε αγροτουριστικά καταλύματα που παρέχουν «κλίνη και πρωινό»(Bed and breakfast).

Ο αγροτουρισμός λοιπόν στην Ελλάδα, εκ των πραγμάτων, στηρίζεται σε μια άλλη βάση και είναι συνδεδεμένος με την τοπική ιδιαιτερότητα κάθε περιοχής και το βαθμό ανάπτυξης τοπικών επιχειρηματικών πρωτοβουλιών.

2.5. Άξονες χρηματοδότησης του αγροτουρισμού στην Ελλάδα.

Η προώθηση και η εφαρμογή των αγροτουριστικών προγραμμάτων στηρίχτηκε στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Αγροτική Ανάπτυξη – Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου », το οποίο ήταν ένα πρόγραμμα του εθνικού σκέλους το οποίο περιελάμβανε 7 άξονες προτεραιότητας που υλοποιούνται με 34 επιμέρους μέτρα. Αυτό θα συνεχιστεί και από το νέο πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας 2007-2013 «Αλέξανδρος Μπαλατατζής» που θα υλοποιηθεί μέσα από το τέταρτο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης(ΕΣΠΑ).

Η ενίσχυση του αγροτουρισμού πραγματοποιήθηκε και μέσα από τις Κοινοτικές πρωτοβουλίες για τον πρωτογενή τομέα, όπως οι πρωτοβουλίες Leader, Interreg και Pesca. Συγκεκριμένα, η Κοινοτική Πρωτοβουλία Leader Plus, ενίσχυσε ιδιαίτερα τον αγροτουρισμό αφού αποσκοπούσε στην προώθηση ολοκληρωμένων πρωτότυπων στρατηγικών αειφόρου ανάπτυξης υψηλής ποιότητας, καθώς και προώθηση εμπειριών και τεχνογνωσίας μεταξύ όλων των περιοχών ολοκληρωμένης αγροτικής ανάπτυξης. Η Κοινοτική Πρωτοβουλία Leader θα υλοποιηθεί και την περίοδο 2007-2013 μέσα από το πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας «Αλέξανδρος Μπαλατατζής». Επιπλέον τα τελευταία χρόνια κυρίως μέσα από την Κοινοτική πρωτοβουλία EQUAL, παρατηρείται μια κάποια δραστηριότητα και δημιουργία κοινωνικών επιχειρήσεων. Αναπτύχθηκαν και λειτουργούν στη χώρα μας μέσω των σχεδίων δράσης του προγράμματος, Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης

Ευθύνης (ΣΥΝΕΡΓΙΑ), γυναικείοι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί (ΕΝΕΡΓΟΙ ΠΟΛΙΤΕΣ), γυναικείες κοινωνικές επιχειρήσεις (DIONI II) και κοινωνικές επιχειρήσεις με τη συμμετοχή της τοπικής αυτοδιοίκησης (Σύμφωνο Προώθησης). Ενίσχυση επιτεύχθηκε και μέσω της προώθησης και εφαρμογής των αγροτουριστικών προγραμμάτων στα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ) του τρίτου κοινοτικού πλαισίου στήριξης 2000-2006. Πολλά από αυτά τα προγράμματα ολοκληρώθηκαν έως το τέλος του 2009.

Σημαντικό ρόλο στην προώθηση και ανάπτυξη του αγροτουρισμού έπαιξαν και συνεχίζουν να παίζουν τα Τοπικά Σύμφωνα Απασχόλησης, όπως για παράδειγμα το Τοπικό Σύμφωνο Ποιότητας για τον αγροτουρισμό και την προώθηση των τοπικών προϊόντων του Πάρνωνα. Επιπλέον τα διάφορα προγράμματα του Ελληνικού Οργανισμού Μικρών και Μεσαίων Επιχειρήσεων και Χειροτεχνίας (ΕΟΜΜΕΧ), καθώς και αυτά του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ) συντέλεσαν στην ενίσχυση και ανάπτυξη του αγροτουρισμού στην χώρα μας. Ο Ο.Α.ΕΔ έχει δημιουργήσει το Πρόγραμμα επιχορήγησης Νέων Ελεύθερων Επαγγελματιών (ΝΕΕ) το οποίο ενισχύει ανέργους νέους που θέλουν να δημιουργήσουν τη δική τους επιχείρηση. Από το πρόγραμμα αυτό μπορούν να ωφεληθούν και νέοι αγρότες και νέες αγρότισσες, οι οποίες επιχορηγούνται με ένα επιπλέον ποσό.

Ο ΟΑΕΔ, μέσω της Υπηρεσίας Ειδικών Κοινωνικών Ομάδων και στο πλαίσιο υλοποίησης της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας Απασχόληση - Άξονας NOW, βοηθά, με επιχορηγήσεις στη δημιουργία και στήριξη των γυναικείων επιχειρήσεων (ατομική ή συνεταιριστική επιχείρηση). Στο πρόγραμμα αυτό εντάσσονται γυναίκες που έχουν καταρτιστεί, στο πλαίσιο της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας Απασχόληση - Άξονας NOW από άλλους φορείς, (πιστοποιημένα Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης) και στη συνέχεια δημιουργούν δική τους επιχείρηση (ατομική ή συνεταιριστική).

Οι Συνεταιρισμοί ενισχύθηκαν και από προγράμματα του Υπουργείου Γεωργίας, όπως :

α) Πρόγραμμα «ΝΕΟΙ ΑΓΡΟΤΕΣ» (Νόμος 2590/97 - Καν. ΕΕ 950/97). Το πρόγραμμα παρέχει κίνητρα και οικονομικές ενισχύσεις στους νεοεισερχόμενους νέους/νέες αγρότες/ισσες. Την πρώτη περίοδο εφαρμογής

του προγράμματος (1994-1999) εντάχθηκαν στο πρόγραμμα 12.665 νέοι αγρότες⁹.

β) Πρόγραμμα Αγροτουριστικών, Αγροβιοτεχνικών, Αγροτοοικοτεχνικών Δραστηριοτήτων (Καν. Ε.Ε. 950/97), του Υπουργείου Γεωργίας. Το πρόγραμμα ενισχύει τους γεωργούς ώστε να πραγματοποιήσουν Αγροτουριστικές, Αγροβιοτεχνικές, Αγροτοοικοτεχνικές Δραστηριότητες στη γεωργική τους εκμετάλλευση με στόχο να αυξηθεί το οικογενειακό τους εισόδημα και να αναπτυχθούν οι ορεινές και μειονεκτικές περιοχές. Από το πρόγραμμα μπορούν να ωφεληθούν και γυναίκες γεωργοί, εφόσον πληρούν τους όρους του δικαιούχου.

Στο τομεακό επιχειρησιακό πρόγραμμα «Ανάπτυξη του Ανθρώπινου Δυναμικού» στα πλαίσια του ΕΣΠΑ (2007-2013) έχουν ενταχθεί αρκετά εργαλεία που θα βοηθήσουν τις επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας αφού το πρόγραμμα περιλαμβάνει την ενίσχυση της προσαρμοστικότητας του ανθρώπινου δυναμικού και των επιχειρήσεων. Ένας δεύτερος χρηματοδοτικός μηχανισμός στα πλαίσια του ΕΣΠΑ που ενδιαφέρει τους συνεταιρισμούς είναι και το επιχειρησιακό πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα 2007-2013»

Φορείς ανάπτυξης του αγροτουρισμού είναι:

A) Ο ιδιωτικός τομέας με τη δημιουργία ιδιωτικών αγροτικών τουριστικών επιχειρήσεων οποιασδήποτε νομικής μορφής.

B) Ο δημόσιος τομέας με τους δημόσιους οργανισμούς και τους φορείς που εποπτεύει.

Γ) οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.) με τη θεσμική δυνατότητα που έχουν να ιδρύουν «δημοτικές επιχειρήσεις», αλλά και να πραγματοποιούν συμπράξεις και

Δ) Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί με τη δυνατότητα που έχουν να αναπτύσσουν αγροτουριστικές δραστηριότητες στον αγροτικό χώρο.

Οι Κοινοτικές Οδηγίες και οι Κανονισμοί, καθώς και το εθνικό μας Δίκαιο καθορίζουν τους όρους και τις προϋποθέσεις ίδρυσης και λειτουργίας των διαφόρων δραστηριοτήτων του αγροτουρισμού. Για την καλύτερη και

---

⁹ Υπουργείο Γεωργίας: Στοιχεία προγράμματος «Νέοι Αγρότες»

αποτελεσματικότερη διαχείριση προϊόντων και υπηρεσιών, το Υπουργείο Γεωργίας, κατά το πρότυπο άλλων χωρών, έχει προχωρήσει στη σύσταση φορέα με την επωνυμία «ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ Α.Ε.» στο μετοχικό κεφάλαιο του οποίου συμμετέχουν και κοινωνικοί φορείς με σκοπό να ενισχύσει και βοηθήσει όσους ενδιαφέρονται να αναπτύξουν αγροτουριστικές δραστηριότητες στο πλαίσιο της ολοκληρωμένης ανάπτυξης της υπαίθρου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΟΙ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ-ΑΓΡΟΒΙΟΤΕΧΝΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ Η ΘΕΣΗ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΟΝ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ

3.1. Ίδρυση και λειτουργία Αγροτουριστικών – Αγροβιοτεχνικών Συνεταιρισμών στην Ελλάδα

Η πρώτη θεσμοθέτηση των συνεταιρισμών έγινε με το Ν.602/1915 επί κυβερνήσεως Ελευθερίου Βενιζέλου και με εισηγητή τον Υπουργό Εθνικής Οικονομίας Ανδρέα Μιχαλακόπουλο. Έφερε στην Ελλάδα το πρότυπο του Ευρωπαϊκού Συνεταιρισμού, που είχε ήδη δοκιμαστεί σε ολόκληρη την Ευρώπη με εκπληκτικές επιδόσεις. Ο νόμος αυτός ίσχυσε μέχρι το 1979, οπότε και αντικαταστάθηκε με τον Ν.921/1979. Από τότε και μέχρι σήμερα θεσπίστηκαν οι νόμοι¹⁰: α) 1257/1982 για την αποκατάσταση της δημοκρατικής λειτουργίας των Συνεταιριστικών Οργανώσεων, β) 1541/1985 με τον οποίο καταργήθηκαν οι διατάξεις του Ν.921/1979, γ) 2169/1993 με τον οποίο καταργήθηκε ο Ν.1541/1985, δ) 2181/1994 και 2538/1997 οι οποίοι τροποποίησαν και συμπλήρωσαν το Ν.2169/1993 και ε) ο Ν.2810/2000, με τον οποίο καταργείται κάθε διάταξη που αντίκειται στις διατάξεις του, ή που αναφέρεται και διέπει θέματα ρυθμιζόμενα ειδικά από αυτόν.

Οι **αγροτουριστικοί και αγροβιοτεχνικοί** συνεταιρισμοί λειτουργούν σήμερα στην πατρίδα μας, βάσει του νόμου 2810/2000. Σύμφωνα με αυτόν, Αγροτική Συνεταιριστική Οργάνωση (ΑΣΟ) είναι η αυτόνομη ένωση προσώπων, η οποία συγκροτείται εθελοντικά και επιδιώκει, με την αμοιβαία βοήθεια των μελών της, την οικονομική, κοινωνική, πολιτιστική ανάπτυξη και προαγωγή τους, μέσω μιας συνιδιόκτητης και δημοκρατικά διοικούμενης επιχείρησης.

Ως Αγροτικοί Συνεταιριστικοί Οργανισμοί θεωρούνται οι:

- αλιευτικοί
- κτηνοτροφικοί
- πτηνοτροφικοί
- μελισσοκομικοί
- σηροτροφικοί

---

¹⁰ Μελέτη Κ.- Τσουραμάνη Χ. «Συνεταιριστική Οικονομία και Νομοθεσία»

- δασικοί
- αγροτουριστικοί
- αγροβιοτεχνικοί
- οικοτεχνικοί και άλλοι συνεταιρισμοί, οποιουδήποτε κλάδου ή δραστηριότητας της αγροτικής οικονομίας.

Για τη σύσταση αγροτικού συνεταιρισμού απαιτείται η σύνταξη καταστατικού, η υπογραφή του από επτά (7) τουλάχιστον πρόσωπα και η έγκρισή του από το Ειρηνοδικείο της έδρας του συνεταιρισμού. Η επαναφορά της διάταξης του νόμου 602/1915, σύμφωνα με την οποία ο απαιτούμενος ελάχιστος αριθμός ιδρυτικών μελών είναι επτά (7), θεωρείται ότι θα ενθαρρύνει τη δημιουργία περισσότερων συνεταιρισμών και κατ' επέκταση τη μεγαλύτερη συνεταιριστική δράση και συμμετοχή των αγροτών. Στις άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο αριθμός των μελών κυμαίνεται από δύο έως επτά. Στην Ολλανδία αρκούν δύο μέλη, στην Ιταλία τρία στην Ισπανία, τη Φινλανδία, το Λουξεμβούργο και την Πορτογαλία πέντε και στη Γερμανία, τη Γαλλία, την Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο επτά μέλη. Στη Δανία, το Βέλγιο και τη Σουηδία δεν υπάρχει ειδικός νόμος για τους συνεταιρισμούς, οπότε ισχύουν οι διατάξεις των νόμων για τις εταιρείες.

Μέλη του αγροτικού συνεταιρισμού μπορεί να γίνουν φυσικά πρόσωπα, που έχουν πλήρη ικανότητα για δικαιοπραξία, απασχολούνται σε οποιονδήποτε κλάδο ή δραστηριότητα της αγροτικής οικονομίας που εξυπηρετείται από τις δραστηριότητες του συνεταιρισμού, πληρούν τους όρους του καταστατικού και αποδέχονται να χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες του. Η συμμετοχή ή όχι στο συνεταιρισμό νομικών προσώπων, που ασκούν αγροτική επιχείρηση και η οποία μπορεί να εξυπηρετηθεί από τις υπηρεσίες του συνεταιρισμού, ρυθμίζεται κάθε φορά από το καταστατικό. Το καταστατικό ορίζει επίσης τους λόγους για τη μη εγγραφή μέλους, καθώς και τους όρους και τις προϋποθέσεις αποχώρησης και διαγραφής του, την ελάχιστη χρονική διάρκεια παραμονής, την απόδοση των συνεταιριστικών μερίδων, τη συμμετοχή του στα συλλογικά όργανα του συνεταιρισμού, καθώς και την επιβολή κυρώσεων, στην περίπτωση μη εκπλήρωσης των υποχρεώσεων.

Το ύψος της συνεταιρικής μερίδας, η οποία είναι ίση και αδιαίρετη για όλα τα μέλη, ορίζεται από το καταστατικό, όπως συμβαίνει στις περισσότερες χώρες του κόσμου.

Το καταστατικό μπορεί να προβλέπει:

- τους όρους και τις προϋποθέσεις για την απόκτηση, από κάθε μέλος, πρόσθετων υποχρεωτικών μερίδων, ανάλογα με το ύψος των συναλλαγών του με το συνεταιρισμό. Οι πρόσθετες αυτές μερίδες συνοδεύονται και από επιπλέον ψήφους, οι οποίες όμως συνολικά δεν μπορεί να είναι περισσότερες των τριών (3) για κάθε μέλος.

- τους όρους και τις προϋποθέσεις για την απόκτηση προαιρετικών μερίδων από τα μέλη, τους εργαζόμενους στο συνεταιρισμό και από τρίτους. Στην περίπτωση αυτή μπορεί να προβλέπει προνόμια υπέρ των προαιρετικών μερίδων, οι οποίες όμως δεν συνοδεύονται από δικαίωμα ψήφου.

- τον τρόπο μεταβίβασης ή κληροδότησης (σε περίπτωση θανάτου) της συνεταιρικής μερίδας.

Το καταστατικό μπορεί να ορίζει ως έντοκες τις πρόσθετες υποχρεωτικές μερίδες, καθώς και το χρόνο και τρόπο απόδοσης των τόκων.

Στο άρθρο 14 του νόμου, δίνεται η δυνατότητα στο Διοικητικό Συμβούλιο, εφόσον προβλέπεται από το καταστατικό, να προκηρύσσει, μέσω του ημερήσιου Τύπου, την πρόσληψη Γενικού Διευθυντή, ο οποίος μπορεί να μην είναι μέλος του συνεταιρισμού και στον οποίο αναθέτει με σύμβαση τη μερική ή ολική άσκηση των εξουσιών και αρμοδιοτήτων του διοικητικού συμβουλίου, καθώς και τη γενική διεύθυνση και διαχείριση των υποθέσεων του συνεταιρισμού.

Χαρακτηριστικό του νόμου 2810/2000 είναι η μη πρόβλεψη σύστασης αιρετού εποπτικού συμβουλίου, όπως συνέβαινε με όλους τους προηγούμενους νόμους. Η εποπτεία ασκείται από τον εκάστοτε υπουργό Γεωργίας και τα, από αυτόν, εξουσιοδοτημένα άτομα, ο δε έλεγχος από ορκωτούς ελεγκτές, βάσει νόμων και διαταγμάτων, στα οποία υπάγεται το κάθε είδος Αγροτικής Συνεταιριστικής Οργάνωσης. Στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, για όλες τις κατηγορίες των συνεταιρισμών -όχι μόνο των αγροτικών- ο έλεγχος νομιμότητας και διαχειριστικής τάξεως διενεργείται από εξειδικευμένα όργανα.

Ο νόμος 2810/2000 προβλέπει επίσης ότι δύο ή περισσότερες Αγροτικές Συνεταιριστικές Οργανώσεις μπορούν, με απόφαση των γενικών συνελεύσεών τους, να συγχωνευθούν ή να απορροφηθούν από άλλη. Η Συνεταιριστική Οργάνωση κηρύσσεται από το Πολυμελές Πρωτοδικείο σε πτώχευση αν παύσει τις πληρωμές των χρεών της, με αίτηση: οποιουδήποτε πιστωτή, που έχει έννομο συμφέρον, του διοικητικού συμβουλίου της Οργάνωσης, των εκκαθαριστών. Η πτώχευση της οργάνωσης δεν συνεπάγεται και πτώχευση των μελών της.

Δύο ή περισσότεροι Αγροτικοί Συνεταιρισμοί, με απόφαση των γενικών συνελεύσεών τους, μπορούν να συνιστούν Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών (ΕΑΣ). Δύο ή περισσότερες Ενώσεις Αγροτικών Συνεταιρισμών μπορούν να συνιστούν μεταξύ τους Κεντρικές Συνεταιριστικές Ενώσεις (ΚΕΣΕ), οι οποίες έχουν ως αντικείμενο το συντονισμό και την ενίσχυση της συνεταιριστικής δράσης. Διεξάγουν τις εργασίες τους είτε για λογαριασμό τους είτε για λογαριασμό των μελών τους. Δύο ή περισσότερες Αγροτικές Συνεταιριστικές Οργανώσεις, της ίδιας ή διαφορετικής βαθμίδας, μπορούν να συνιστούν μεταξύ τους Κοινοπραξίες Αγροτικών Συνεταιριστικών Οργανώσεων (ΚΑΣΟ), με σκοπό την προαγωγή των καταστατικών σκοπών και δραστηριοτήτων τους. Οι Αγροτικές Συνεταιριστικές Οργανώσεις κάθε βαθμίδας και οι Συνεταιριστικές Εταιρίες (ΣΕ) μπορούν να συνιστούν μεταξύ τους, ή και με τρίτα φυσικά ή νομικά πρόσωπα που εδρεύουν στην Ελλάδα ή το εξωτερικό, ανώνυμες εταιρείες ή εταιρείες περιορισμένης ευθύνης.

Τέλος η Πανελλήνια Συνομοσπονδία Ενώσεων Αγροτικών Συνεταιρισμών (ΠΑΣΕΓΕΣ) είναι ιδεολογική και συντονιστική οργάνωση των Αγροτικών Συνεταιριστικών Οργανώσεων και δεν έχει εμπορική ιδιότητα. Μέλη της είναι Ενώσεις Αγροτικών Συνεταιρισμών, ενώ σκοπός της είναι η προαγωγή και εξυπηρέτηση των μελών της.

3.2. Οι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί ως κομμάτι της κοινωνικής οικονομίας

Η παγκόσμια οικονομική κρίση που ξέσπασε τα τελευταία δύο χρόνια διόγκωσε το έλλειμμα κοινωνικής συνοχής που είχε κάνει νωρίτερα αισθητή τη παρουσία του παρά τους υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, την τεχνολογική επανάσταση, την παγκοσμιοποίηση και την εξωστρέφεια των αγορών.

Το μεγάλο κενό που δημιουργήθηκε ανάμεσα στην Αγορά- Ιδιωτικό τομέα (Πρώτος Τομέας της Οικονομίας) και στο Δημόσιο (Δεύτερος Τομέας) καλείται και πρέπει από τη φύση της να το καλύψει η δημιουργία ενός Τρίτου Τομέα. Ο Τρίτος αυτός τομέας έχει ήδη εμφανιστεί υπό τη μορφή αστικών ή αγροτικών συνεταιρισμών, διαφόρων Ιδρυμάτων, πολιτιστικών, περιβαλλοντικών ή φιλοζωικών συλλόγων και ηθικών ή πράσινων τραπεζών. Τα κύρια χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων αυτών είναι ο εθελοντισμός, η αλληλεγγύη και η άμεση δημοκρατία.

Ο Τρίτος Τομέας, ή αλλιώς «Κοινωνική Οικονομία» προσπαθεί να εντάξει στην αγορά εργασίας τις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες που βρίσκονται στα όρια της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας ώστε να αξιοποιηθούν τα άτομα που ο πρώτος τομέας τα θεωρεί μη παραγωγικά ή μη ικανά για εργασία. Ο Τρίτος τομέας στηρίζεται κυρίως στο Κοινωνικό κεφάλαιο και δευτερευόντως στο Οικονομικό. Το κοινωνικό κεφάλαιο επενδύει στον άνθρωπο, την κοινωνία και το περιβάλλον. Το κοινωνικό κεφάλαιο διέπεται από αξίες και άυλες έννοιες που καθοδηγούν το οικονομικό κεφάλαιο με σκοπό τη δημιουργία κοινωνικού οφέλους¹¹.

Βασικός μοχλός και κινητήρια δύναμη της Κοινωνικής Οικονομίας είναι η κοινωνική επιχειρηματικότητα που εμφανίζεται στους αγροτουριστικούς και αγροβιοτεχνικούς συνεταιρισμούς οι οποίοι συνδράμουν στη κοινωνική ανάπτυξη και συνοχή, αφού από τη μία μεριά μπορούν να εντάξουν στις παραγωγικές δυνάμεις της κοινωνίας άτομα τα οποία βρίσκονταν σε συνθήκες αποκλεισμού και από την άλλη παράγουν προϊόντα ή υπηρεσίες με έντονο κοινωνικό χαρακτήρα για τα οποία δεν ενδιαφέρονται ή δεν μπορούν να παράγουν οι κλασσικές επιχειρήσεις του πρώτου τομέα.

Σήμερα, η κοινωνική οικονομία αντιπροσωπεύει το 15% των επιχειρήσεων στην Ευρώπη. Απασχολούνται περίπου δέκα εκατομμύρια εργαζόμενοι και καλύπτει το 10 % της συνολικής απασχόλησης. Σε αρκετές Ευρωπαϊκές χώρες έχει εκσυγχρονιστεί το θεσμικό πλαίσιο για την καλύτερη λειτουργία των κοινωνικών επιχειρήσεων που σημαντικό μέρος τους εκφράζεται μέσω των συνεταιρισμών. Σε πολλές χώρες όπως η Ισπανία, η Ιρλανδία, η Γαλλία

---

¹¹ **Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας.** « Προοπτικές απασχόλησης στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας», 2002

κ.α. η κοινωνική οικονομία εκφράζεται μέσα από τους αγροτουριστικούς και αγροβιοτεχνικούς συνεταιρισμούς.

Στην χώρα μας η κοινωνική επιχειρηματικότητα δεν έχει αναπτυχθεί στον βαθμό που ισχύει σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Οι αγροτουριστικοί και αγροβιοτεχνικοί συνεταιρισμοί που υπάρχουν αφορούν μόνο γυναικείες πρωτοβουλίες ανάπτυξης της επιχειρηματικότητας και της απασχόλησης της υπαίθρου, οι οποίες προσπαθούν σχεδόν από μόνες τους, αβοήθητες να επιβιώσουν. Η αντιμετώπιση των αγροτουριστικών και αγροβιοτεχνικών συνεταιρισμών ως χρεοκοπημένων αγροτικών συνεταιρισμών πρέπει να αλλάξει. Είναι σαφές ότι ο κύκλος ανάπτυξης και λειτουργίας των σημερινών συνεταιρισμών έχει οριστικά κλείσει. Είναι ενδεικτικό ότι από τους περίπου 1.000 ενεργούς πρωτοβάθμιους συνεταιρισμούς ελάχιστοι διαγράφουν επιτυχημένη πορεία στις αγορές, αφού μόνο 50 έχουν επώνυμα προϊόντα. Οι συνεταιρισμοί νοσούν διότι η ιδρυτική τους φιλοσοφία που είναι η «ισχύς εν τη ενώσει», δηλαδή η ενδυνάμωση των ομάδων παραγωγών, έχει αλλοτριωθεί. Ο απώτερος στόχος που είναι η βελτιστοποίηση της οικονομικής κατάστασης των συνεταιριστών μέσα από αρχές ισότητας, αλληλεγγύης και διαφάνειας δεν υλοποιείται πλην ελάχιστων εξαιρέσεων.

Για την δημιουργία ενός αγροτουριστικού – αγροβιοτεχνικού συνεταιριστικού κινήματος στα πρότυπα του Ευρωπαϊκού που λειτουργεί στη βάση της κοινωνικής επιχειρηματικότητας απαιτείται πέρα από κρατικές πρωτοβουλίες και ενισχύσεις, η συμμετοχή των πολιτών και της τοπικής αυτοδιοίκησης σε νέες μορφές επιχειρηματικότητας. Οι αυτο-οργανωμένοι φορείς της κοινωνίας σε τοπική και περιφερειακή κλίμακα μπορούν να κατευθύνουν, να συγκεντρώσουν πόρους και να ιδρύσουν τέτοιους συνεταιρισμούς προς όφελος των τοπικών κοινωνιών. Κατά τέτοιο τρόπο αναπτύσσεται σε όλα τα επίπεδα της γεωργίας, της οικοτεχνίας και της παραδοσιακής αγροτικής βιοτεχνίας(κεραμική, υφαντουργία, αγγειοπλαστική κ.α) η κοινωνική επιχειρηματικότητα, υπέρ των οικονομικά ασθενέστερων με δραστηριότητες που μειώνουν τις ανισότητες.

Σημαντικές καινοτόμες πρωτοβουλίες προς την κατεύθυνση αυτή έχουν ήδη αναλάβει οι περίπου 140 γυναικείοι αγροτουριστικοί – αγροβιοτεχνικοί συνεταιρισμοί που λειτουργούν στην χώρα μας. Η προσπάθεια αυτή είναι πολύ σημαντική αλλά πρέπει να διαχυθεί σε όλους τους συνεταιρισμούς ειδικά

του αγροτικού τομέα, στους οποίους μεταφέρεται αναγκαστικά η ευθύνη να διαδραματίσουν τον ρόλο του οχήματος της καινοτομίας και της πράσινης επιχειρηματικότητας. Οργανώσεις που έχουν τη δυνατότητα να παράγουν και να εμπορεύονται, ταυτοποιημένα, ελεγμένα και ανταγωνιστικά αγαθά υψηλής διατροφικής αξίας είναι αυτές που θα καθοδηγήσουν την εξυγίανση όλου του συνεταιριστικού κινήματος.

Στη χώρα μας τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι φορείς της Κοινωνικής Οικονομίας, όπως οι Αγροτουριστικοί Συνεταιρισμοί έχουν κυρίως νομοθετικό και χρηματοοικονομικό χαρακτήρα, όπως :

- ❖ Η απουσία νομοθετικού πλαισίου τόσο για τον τρίτο τομέα όσο και για τις κοινωνικές επιχειρήσεις. Μόνη εξαίρεση αποτελούν οι κοινωνικοί συνεταιρισμοί περιορισμένης ευθύνης του Ν. 2716/99.
- ❖ Η έλλειψη μηχανισμών χρηματοδότησης που εντείνεται από την απουσία νομοθετικού και χρηματοδοτικού πλαισίου για τις κοινωνικές επιχειρήσεις για εναλλακτικές πιστώσεις.
- ❖ Η έλλειψη πληροφόρησης της αγοράς
- ❖ Η έλλειψη στήριξης των προϊόντων και των υπηρεσιών των κοινωνικών επιχειρήσεων από τους καταναλωτές
- ❖ Η απουσία τεχνογνωσίας εμπειρίας και κατάρτισης για την υποστήριξη των κοινωνικών επιχειρήσεων.
- ❖ Η έλλειψη δικτύωσης για την ανάπτυξη κοινών και συναφών επιχειρηματικών δράσεων και πρωτοβουλιών.

3.3. Η γυναικεία εργασία στον αγροτικό τομέα παραγωγής

Οι έρευνες σχετικά με τη συμβολή των γυναικών στην ανάπτυξη του αγροτικού χώρου, έχουν προσδιορίσει δύο κατηγορίες απασχόλησης για τις γυναίκες στην ύπαιθρο:

- α) οι γυναίκες γεωργοί-αρχηγοί της εκμετάλλευσης, οι οποίες συνιστούν και μειοψηφία στο σύνολο και
- β) οι γυναίκες με αμοιβόμενη εργασία εξωγεωργικού χαρακτήρα, στις υπηρεσίες και τη βιομηχανία, ή απασχολούμενες με παραγεωργικές δραστηριότητες εντός και εκτός του νοικοκυριού τους (αγροτουρισμός, χειροτεχνία, οικοτεχνία).

Στην πρώτη περίπτωση τονίζεται η περιθωριοποίηση της γυναικείας εργασίας λόγω της μηχανοποίησης των γεωργικών εργασιών, όπου υπάρχει σαφής διαχωρισμός ανάμεσα στις ανδρικές και τις γυναικείες εργασίες. Η δεύτερη περίπτωση συνδέεται με την κατώτερη θέση της γυναίκας- συζύγου στην ιεραρχία της εκμετάλλευσης, δηλαδή στο ρόλο που επιτελεί στην γεωργική παραγωγική διαδικασία καθώς και στη φύση των αγροτικών εργασιών.

Η εργασιακή εμπλοκή της γυναίκας στην γεωργική επιχείρηση είναι εξίσου σημαντική για την αναγνώρισή της ως «γεωργού» στο πλαίσιο της αγροτικής κοινότητας. Οι γυναίκες γίνονται μέλη των αγροτικών συνεταιρισμών, αλλά οι σύζυγοι είναι αυτοί που παρακολουθούν τις συνελεύσεις, οφελούνται από προγράμματα γεωργικής εκπαίδευσης και τελικά συμμετέχουν ενεργά στην διαδικασία λήψης γεωργικών αποφάσεων. Έτσι, η σύζυγος καταλήγει να έχει μια «ονομαστική» γεωργική ταυτότητα.

Για τις γυναίκες της υπαίθρου οι νέες εργασιακές προκλήσεις αναδεικνύονται κυρίως σε παραγεωργικές δραστηριότητες επιχειρηματικής μορφής, στον αγροτοτουρισμό, την αξιοποίηση αγροτικών προϊόντων και ειδών πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς και στη βιολογική γεωργία. Μια σημαντική ερευνητική πρόκληση αποτελεί βέβαια το ερώτημα κατά πόσο η γυναικεία πολυδραστηριότητα συμβάλλει στον προσδιορισμό μιας νέας ταυτότητας των γυναικών, η οποία γίνεται αισθητή και έχει διαρκή παρουσία στον αγροτικό χώρο.

Στον αγροτικό χώρο, η ανάπτυξη επιχειρηματικών πρωτοβουλιών (με τη μορφή συνεταιρισμών) από γυναίκες αποτελεί ένα σχετικά καινούριο φαινόμενο. Οι τομείς στους οποίους αναπτύσσουν επιχειρηματική δράση οι γυναίκες αφορούν στον αγροτοτουρισμό, στη βιοτεχνική- οικοτεχνική παραγωγή(αγροβιοτεχνικοί συνεταιρισμοί) και εμπορία ειδών που προέρχονται από τη μεταποίηση προϊόντων της γεωργικής εκμετάλλευσης, στην κατασκευή και εμπορία προϊόντων της πολιτιστικής κληρονομιάς (είδη λαϊκής τέχνης) καθώς και στην παραγωγή και εμπορία προϊόντων εναλλακτικών μορφών γεωργίας¹². Οι αγροτοτουριστικοί συνεταιρισμοί ιδρύθηκαν με πρωτοβουλία της Γενικής Γραμματείας Ισότητας, στόχος της

---

¹² Γενική Γραμματεία Ισότητας : Νέες πολιτικές ανάπτυξης και προώθησης των Γυναικείων Συνεταιρισμών, 2000

οποίας ήταν κυρίως η απόκτηση εκ μέρους των συνεταιρισμένων γυναικών οικονομικής και κοινωνικής αυτοδυναμίας και λιγότερο η συμβολή τους στην στήριξη του οικογενειακού εισοδήματος. Ωστόσο, στη μεγάλη τους πλειοψηφία, οι γυναίκες θεωρούν την εξασφάλιση συμπληρωματικού εισοδήματος για το νοικοκυριό ως τον κυριότερο λόγο ενασχόλησής τους με τον αγροτουριστικό συνεταιρισμό. Οι κοινωνικοί λόγοι (προσωπική αναγνώριση και κοινωνική καταξίωση), που ήταν και οι πρωταρχικοί στόχοι ίδρυσης των συνεταιρισμών, παίζουν γι' αυτές δευτερεύοντα ρόλο. Γενικά, οι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί δεν αποτέλεσαν αισθητή εναλλακτική λύση στο πρόβλημα της επαγγελματικής απασχόλησης των γυναικών. Μόνο το 30% έχει τη νομική ευθύνη για τη λειτουργία τους, δηλαδή τη δυνατότητα να κατοχυρώσουν επαγγελματικά δικαιώματα και υποχρεώσεις. Ωστόσο, ακόμη και μέσα από τους αγροτουριστικούς συνεταιρισμούς, οι γυναίκες έδειξαν ότι αποτελούν εργατικό δυναμικό σε εφεδρεία το οποίο μπορεί να κινητοποιήσει ενδογενείς πηγές πλούτου. Με την απόδρασή τους από τον αθέατο και ανώνυμο χώρο του νοικοκυριού οι γυναίκες έχουν τη δυνατότητα να υποστηρίξουν πρωτοβουλίες που απευθύνονται στη διατήρηση, αξιοποίηση και ανάδειξη της πολιτισμικής κληρονομιάς. Μέσα από τέτοιες δραστηριότητες οι γυναίκες και ο αγροτικός χώρος προσλαμβάνονται ως θεματοφύλακες της παράδοσης. Πρέπει όμως να επισημάνουμε και τον αμφίσημο χαρακτήρα που έχει η γυναικεία ταυτότητα σε σχέση με τον αγροτικό χώρο και τις γεωργικές δραστηριότητες. Από τη μια πλευρά οι γυναίκες θεωρούνται φορείς της «αυθεντικότητας» και συνεπώς βρίσκονται πιο κοντά στη φύση και τις τοπικές παραδόσεις, ωθούμενες έτσι σε επιχειρηματικές δράσεις όπως τους αγροτουριστικούς συνεταιρισμούς που εμπορεύονται αγνά και φυσικά προϊόντα, ταυτόχρονα όμως είναι και φορείς της νεωτερικότητας, αφού δρουν αυτόνομα και ορθολογικά μέσα στην αγροτική αγορά εργασίας, ακόμη και όταν ασχολούνται με εξωγεωργικές δραστηριότητες.

Πολλές έρευνες, διασκέψεις και προσπάθειες έχουν γίνει με σκοπό να προσδιοριστεί η θέση των γυναικών στο συνεταιριστικό κίνημα και να προωθηθεί η συμμετοχή τους στους συνεταιρισμούς. Το 1976 στη Γενική Συνδιάσκεψη της <<Διεθνούς Ομοσπονδίας Αγροτών – Παραγωγών>> (F.I.P.A.) στην Ουάσιγκτον των Η.Π.Α., διαπιστώθηκε ότι η γυναίκα και

ειδικότερα η αγρότισσα μπορεί να αναλάβει μεγάλες υπευθυνότητες στους συνεταιρισμούς και να παίξει αποφασιστικό ρόλο στη ζωή της υπαίθρου.

Μέσα από ερωτήσεις σε συνεταιριστικούς παράγοντες, διαπιστώθηκε ότι υπάρχει μια βαθιά ριζωμένη νοοτροπία για την παραδοσιακή θέση της γυναίκας που θέλει τον γυναικείο πληθυσμό να συμμετέχει με μικρά ποσοστά στο σύνολο του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της χώρας και περιορισμένες δυνατότητες για συμμετοχή στα κοινά. Παρ' όλο που αποτελούν το μεγαλύτερο ποσοστό του αγροτικού δυναμικού στις περισσότερες χώρες και θα μπορούσαν να συμβάλλουν αποφασιστικά στην οικονομική ζωή σε παγκόσμια κλίμακα, συμμετέχοντας στην αγροτική ζωή και στα αναπτυξιακή προγράμματα, κρατούνται ακόμα στο περιθώριο.

Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια ο ρόλος της γυναίκας έχει αλλάξει σημαντικά. Η γυναίκα ωθείται έξω από το σπίτι και συμμετέχει στα κοινά. Η διαμόρφωση αυτή της κοινωνικής θέσης της γυναίκας ενισχύει τη διαπίστωση των συνεταιριστικών παραγόντων, ότι η γυναίκα μπορεί να προσφέρει εξίσου με τον άνδρα και να συμμετέχει ενεργά στους συνεταιρισμούς.

3.4. Προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες της υπαίθρου

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Υπουργείου Γεωργίας, το γεωργικό ανθρώπινο δυναμικό είναι μεγάλης ηλικίας, καθώς το 60% των αρχηγών γεωργικών εκμεταλλεύσεων είναι πάνω από 56 χρόνων¹³. Το δημογραφικό πρόβλημα αντανακλάται και στη διάθρωση κατά ομάδες ηλικίας των απασχολουμένων στον πρωτογενή τομέα, όπου το 62,65% είναι πάνω από 45 χρόνων, με συνέπεια να υπάρχουν δυσκολίες στον εκσυγχρονισμό του τομέα, ιδίως όταν πρόκειται να υιοθετηθούν νέες αντιλήψεις και δυνατότητες συνεργασίας με τους κοινωνικούς φορείς, νέα τεχνολογία, κλπ.

Οι αγροτικές περιοχές της χώρας χαρακτηρίζονται από χαμηλούς ρυθμούς αύξησης του πληθυσμού, γεγονός που οφείλεται στις γενικότερες προβληματικές συνθήκες παραγωγής και διαβίωσης, στην απομάκρυνση των κατοίκων - κυρίως των νέων - από τις περιοχές αυτές, στα χαμηλά ποσοστά γεννητικότητας και στη γήρανση.

---

¹³ Υπουργείο Γεωργίας: «Δημογραφικά στοιχεία Αγροτικού Πληθυσμού»

Οι πιέσεις που υφίσταται ο αγροτικός χώρος με την παγκοσμιοποίηση της αγοράς, δημιουργούν συνθήκες ανεργίας και υποαπασχόλησης, κυρίως στις γυναίκες. Οι Ελληνίδες αγρότισσες, οι οποίες αποτελούσαν παλιότερα το 50% του αγροτικού πληθυσμού, ενώ σήμερα αυτό το ποσοστό έχει μειωθεί σημαντικά γιατί τα νέα παιδιά και ειδικά τα κορίτσια απομακρύνονται από την ύπαιθρο και τις αγροτικές ασχολίες, αντιμετωπίζουν σημαντικά προβλήματα στη ζωή τους και την εργασία τους .

Τα κύρια προβλήματα που μπορούμε να αναφέρουμε είναι :

- 1) Η έλλειψη προσωπικού εισοδήματος της αγρότισσας, η οποία ωστόσο συμμετέχει πλήρως και εξίσου με τον άνδρα στη γεωργική παραγωγή.
- 2) Οι διακρίσεις στον καταμερισμό εργασίας, γιατί ενώ η επαγγελματική ασχολία του άντρα αγρότη περιστρέφεται στις καλλιέργειες και στη κτηνοτροφία, σε συνδυασμό με τη χρήση της τεχνολογίας, η αγρότισσα απασχολείται στην περιορισμένη κτηνοτροφική παραγωγή και βασικά με τις ανάγκες του αγροτικού σπιτιού.
- 3) Η ανισότητα στην ευθύνη και στη διαχείριση της αγροτικής εκμετάλλευσης.
- 4) Η μη συμμετοχή της αγρότισσας στην πολιτική ζωή, στους συνεταιρισμούς και στα συνδικαλιστικά όργανα.
- 5) Το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο. Από πρόσφατα στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.) φαίνεται ότι το 14,5% των γυναικών που ασχολούνται στη γεωργία δεν έχουν πάει καθόλου σχολείο. Λαμβάνοντας επίσης υπόψη ότι ένα ποσοστό της τάξης του 23,7% έχει παρακολουθήσει μέχρι κάποιο επίπεδο του δημοτικού, προκύπτει ότι το 38,2% συνολικά των ελληνίδων που ασχολούνται στη γεωργία είναι αναλφάβητο¹⁴.
- 6) Επί πλέον η γυναίκα της ελληνικής υπαίθρου στερείται στοιχειωδών διευκολύνσεων , οι οποίες δημιουργούν προϋποθέσεις για να ανεβάσει το πνευματικό της επίπεδο καθώς και το επίπεδο της επαγγελματικής της εξέλιξης.

---

¹⁴ Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.): www.statistics.gr

3.5. Κύριοι παράγοντες που εμποδίζουν τη συμμετοχή των γυναικών στους συνεταιρισμούς

Οι κύριοι παράγοντες που εμποδίζουν και ίσως ακόμα και σήμερα εμποδίζουν σε ορισμένες περιοχές τη συμμετοχή των γυναικών στους συνεταιρισμούς είναι οι ακόλουθοι :

α) Η έλλειψη χρόνου

Στις αναπτυσσόμενες χώρες οι γυναίκες που διαμένουν σε αγροτικές περιοχές, απασχολούνται περίπου 16 με 17 ώρες ημερησίως και αυτό γιατί, παράλληλα με τη φροντίδα του σπιτιού και των παιδιών, συμμετέχουν ενεργά και στις αγροτικές δουλειές (χωράφια, αμπέλια κτλ). Ο τριπλός αυτός ρόλος της γυναίκας (εργαζόμενη, μητέρα, νοικοκυρά) δεν αφήνει περιθώρια χρόνου για άλλου είδους απασχόληση.

β) Η ύπαρξη νομικών εμποδίων

Σε πολλές χώρες η θέσπιση της νομοθεσίας είναι τέτοια που δημιουργεί ανισότητες σε βάρος των γυναικών σε πολλά επίπεδα, όπως στο μισθολογικό, στο ιδιοκτησιακό και στα προσωπικά τους δικαιώματα, οι οποίες δρουν ανασταλτικά στη δυνατότητα συμμετοχής της γυναίκας σε συνεταιριστικές οργανώσεις. Για παράδειγμα η συνεταιριστική νομοθεσία σε διάφορες χώρες προϋποθέτει την ύπαρξη ίδιας περιουσίας για τη συμμετοχή ως μέλος σε συνεταιρισμούς, όρος ο οποίος δημιουργεί μια αντικειμενική δυσχέρεια συμμετοχής της γυναίκας, η οποία συχνά δεν έχει δική της περιουσία.

γ) Η ύπαρξη παραδοσιακών εμποδίων

Οι παραδοσιακοί ρόλοι, τα ήθη και τα έθιμα και οι θρησκευτικές πεποιθήσεις, καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό και την κοινωνική συμπεριφορά, σε ότι αφορά το ρόλο της γυναίκας.

δ) Η έλλειψη εκπαίδευσης

Στις αναπτυσσόμενες χώρες υπάρχει σημαντική διαφορά στο πολιτισμικό επίπεδο μεταξύ ανδρών και γυναικών. Οι γυναίκες έχουν τη δυνατότητα να ενημερωθούν γύρω από θέματα υγιεινής, διατροφής, φροντίδας των παιδιών κλπ σπανίως όμως παρακολουθούν τα καινούργια εκπαιδευτικά προγράμματα επιχειρηματικότητας για τη σύγχρονη τεχνολογία, την οργάνωση και διοίκηση των συνεταιρισμών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΙ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ – ΑΓΡΟΒΙΟΤΕΧΝΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ Η ΔΡΑΣΗ ΤΟΥΣ

4.1. Ιστορική αναδρομή

Οι γυναίκες της υπαίθρου αποτελούν δυναμικό στοιχείο της αγροτικής οικογένειας (αποτελούν το 50% του αγροτικού πληθυσμού και το 1/3 των συνολικά εργαζομένων γυναικών)¹⁵. Επί πολλές δεκαετίες, ο ρόλος των περισσότερων σχετιζόταν με τη λεγόμενη οικιακή εργασία και οικιακή παραγωγή, τη διαχείριση του νοικοκυριού, την ανατροφή των παιδιών και με ορισμένες αγροτικές εργασίες. Πρόκειται για ρόλο ιδιαίτερα σημαντικό, που πολλές φορές έχει υποτιμηθεί και έχει στερήσει, έτσι, από τις γυναίκες την αναγκαία κοινωνική αναγνώριση για το σημαντικό κοινωνικό έργο που προσφέρουν.

Ένα σημαντικό βήμα για την ενίσχυση του γυναικείου ρόλου στην ύπαιθρο σημειώνεται στην Ελλάδα κατά την τελευταία 25ετία. Μέσα στο διάστημα αυτό και με την αρχική πρωτοβουλία και υποστήριξη της Γενικής Γραμματείας Ισότητας (Γ.Γ.Ι.) και άλλων κρατικών φορέων, γυναίκες από διάφορα μέρη της χώρας ανέλαβαν τη σύσταση και οργάνωση αγροτουριστικών συνεταιρισμών σε διάφορες περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους και αξιόλογης πολιτισμικής παράδοσης .

Πριν από 25 χρόνια, συστήνεται με την ένθερμη υποστήριξη της Γενικής Γραμματείας Ισότητας, του υπουργείου Εσωτερικών, στην Πέτρα Μυτιλήνης, ο πρώτος ελληνικός, γυναικείος αγροτουριστικός συνεταιρισμός. Λίγα χρόνια μετά, γι' αυτές τις τολμηρές γυναίκες έρχεται η επιβράβευση: Με τη θαυμάσια δουλειά και το μεράκι τους κατακτούν ένα από τα πέντε βραβεία του ΟΗΕ, για τη γυναικεία επιχειρηματικότητα. Το εγχείρημα στην Πέτρα Μυτιλήνης ακολούθησαν οι γυναικείοι συνεταιρισμοί στα Αμπελάκια της Θεσσαλίας (1985), στην Αράχοβα της Βοιωτίας (1985), στη Δεσκάτη των Γρεβενών

---

¹⁵ Υπουργείο Γεωργίας: «Δημογραφικά στοιχεία Αγροτικού Πληθυσμού»

(1985), στο Βελβεντό της Κοζάνης (1985), στο Γεράκι της Λακωνίας (1988), στην Ερμούπολη της Σύρου (1991)κ.α..

Πέρα από τους αμιγείς Αγροτουριστικούς Συνεταιρισμούς, δημιουργήθηκαν και γυναικείοι συνεταιρισμοί αγροοικοτεχνικού και αγροβιοτεχνικού χαρακτήρα, οι οποίοι εξειδικεύτηκαν στην κατασκευή και διάθεση παραδοσιακών προϊόντων, όπως χειροτεχνημάτων και εδεσμάτων. Συνεταιρισμοί αυτής της μορφής είναι ο αγροτικός συνεταιρισμός Ζαγοράς Μαγνησίας (1993), ο συνεταιρισμός λαϊκής τέχνης Καρπενησίου Ευρυτανίας (1992), ο γυναικείος αγροτικός συνεταιρισμός παραδοσιακών προϊόντων Αγ. Αντωνίου (1999), ο γυναικείος αγροτουριστικός συνεταιρισμός Βαρβάρας Χαλκιδικής (1998), ο γυναικείος αγροτουριστικός συνεταιρισμός Γαβαλοχωρίου στα Χανιά, κ.ά.

Οι 142 γυναικείοι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί που λειτουργούν σήμερα, δραστηριοποιούνται στη μεταποίηση τοπικών προϊόντων, στην παραγωγή ειδών οικοτεχνίας και στην προσφορά υπηρεσιών αγροτουρισμού. Οι γυναίκες, αξιοποιώντας τα αγνά και ποιοτικά προϊόντα της ελληνικής γης, αναβιώνουν το διατροφικό μας πολιτισμό και με παραδοσιακούς τρόπους παράγουν τρόφιμα υψηλής θρεπτικής αξίας, ασφαλή και υγιεινά.

Μέσα από την λειτουργία των γυναικείων αγροτουριστικών συνεταιρισμών γίνεται διακριτή η αλλαγή αντίληψης σε ό,τι αφορά στη συμβολή των γυναικών στην τοπική ανάπτυξη. Πρωταρχικός στόχος ήταν να κατακτήσουν οι συνεταιρισμένες γυναίκες την οικονομική και κοινωνική τους αυτοδυναμία, καθώς παρά τη συμμετοχή τους στις γεωργικές εργασίες στερούσαν προσωπικού εισοδήματος. Σε σύντομο χρονικό διάστημα όμως αποδεικνύεται ότι οι γυναικείοι συνεταιρισμοί, με την αγροτική, βιοτεχνική, οικοτεχνική παραγωγή, την κατασκευή και εμπορία προϊόντων πολιτιστικής κληρονομιάς, τη βιολογική γεωργία καταφέρνουν να θέσουν σε κίνηση τις τοπικές πηγές πλούτου, διαδραματίζοντας παράλληλα καθοριστικό ρόλο στην συγκράτηση του αγροτικού πληθυσμού στην ύπαιθρο. Την ίδια ώρα, ορατή είναι η αυξανόμενη ευαισθητοποίηση των πολιτών ως προς τα περιβαλλοντικά ζητήματα και θέματα διατροφής. Το καταναλωτικό κοινό όλο και περισσότερο αναζητεί αγνά και ποιοτικά παραδοσιακά προϊόντα, καθώς και ήπιες μορφές εναλλακτικού τουρισμού.

Τα εχέγγυα για την επιτυχία των γυναικείων συνεταιρισμών δόθηκαν αφενός από την ιδιαιτερότητα των προϊόντων τους που προσδιορίζονται από την τοπικότητά τους, δηλαδή ότι είναι χαρακτηριστικά κάποιας συγκεκριμένης περιοχής και αφετέρου από την παραδοσιακότητά τους. Ο τρόπος δηλαδή της παρασκευής τους που γίνεται με παραδοσιακό τρόπο και χωρίς τη χρήση συντηρητικών.

Σήμερα στη χώρα μας λειτουργούν 140 γυναικείοι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί, οι οποίοι δραστηριοποιούνται στη μεταποίηση τοπικών προϊόντων, στην παραγωγή ειδών οικοτεχνίας και στην προσφορά υπηρεσιών αγροτουρισμού. Οι γυναίκες, αξιοποιώντας τα αγνά και ποιοτικά προϊόντα της ελληνικής γης, αναβιώνουν τον υπέροχο διατροφικό πολιτισμό που κληρονόμησαν και με παραδοσιακούς τρόπους παράγουν τρόφιμα υψηλής θρεπτικής αξίας, ασφαλή και υγιεινά. Αρκετοί γυναικείοι συνεταιρισμοί έχουν εισέλθει δυναμικά και στον τομέα των βιολογικών προϊόντων συνεργαζόμενοι με βιοκαλλιεργητές λαμβάνοντας παράλληλα την αντίστοιχη πιστοποίηση των προϊόντων τους. Το βέβαιο είναι ότι οι γυναίκες των συνεταιρισμών αφουγκράζονται τα μηνύματα των καιρών και συνιστούν σοβαρή και αξιόπιστη αντιπρόταση ως προς τη διατροφική μας αντίληψη. Επιπλέον έχουν αναπτύξει έναν ιδιαίτερο δεσμό με τα νοικοκυριά, μέσα από τη φιλοξενία του τύπου «διανυκτέρευσης με πρωινό» (bed and breakfast), την οποία τα μέλη των συνεταιρισμών προσφέρουν στους τουρίστες – πελάτες τους. Με σεβασμό στο τοπικό κοινωνικό – πολιτισμικό επίπεδο, οι γυναικείοι Αγροτουριστικοί Συνεταιρισμοί προσφέρουν φιλοξενία στα σπίτια των μελών τους ή σε ειδικά διαμορφωμένα καταλύματα, που πληρούν τις σύγχρονες απαραίτητες διευκολύνσεις και ανέσεις, και επιπρόσθετα προσφέρουν τοπικά εδέσματα και προϊόντα στους επισκέπτες. Παράλληλα σε αρκετές περιπτώσεις έχουν επιτύχει να γίνουν πρότυπα επιχειρηματικής δραστηριότητας.

4.2. Παράγοντες δημιουργίας και ανάπτυξης των γυναικείων συνεταιρισμών

Το 1985 υπήρξε έτος ορόσημο για την προσπάθεια ένταξης και συμμετοχής των γυναικών στους συνεταιρισμούς, οπότε και δημιουργήθηκαν οι

προϋποθέσεις για τις γυναίκες που ασχολούνταν σε οποιονδήποτε κλάδο της αγροτικής οικονομίας, να συμμετάσχουν ως ενεργά μέλη σε συνεταιρισμούς.

Οι σημαντικότεροι παράγοντες που συντέλεσαν στην ενθάρρυνση της δημιουργίας των γυναικείων συνεταιρισμών ήταν :

- Η προοπτική οικονομικής αυτοτέλειας της αγρότισσας.
- Η ένταξη της αγρότισσας στη σύγχρονη παραγωγική διαδικασία.
- Η δυνατότητα να εισπράττει με τη συμμετοχή της στο συνεταιρισμό απευθείας η ίδια την αμοιβή της και ανάλογα με την εισφορά της και την συνεταιριστική της μερίδα.
- Η ανάπτυξη της κοινωνικότητας των γυναικών με τη διεύρυνση των στενών τοπικών τους σχέσεων.
- Η κοινωνικοποίηση της αγρότισσας και η συμμετοχή της σε δημοκρατικές διαδικασίες.
- Η ενίσχυση του αγροτικού συνεταιριστικού κινήματος, μέσα από την συμμετοχή των γυναικών της υπαίθρου σε κοινές συλλογικές προσπάθειες και της εξοικείωσής τους με οικονομικές και επιστημονικές έννοιες και λειτουργίες.

Οι γυναικείοι συνεταιρισμοί αποτελούν μια ιδιαίτερη μορφή επιχειρηματικής δραστηριότητας, που τα τελευταία χρόνια γνωρίζουν σημαντική ανάπτυξη. Μετά τον πρώτο γυναικείο συνεταιρισμό που δημιουργήθηκε στην Πέτρα της Μυτιλήνης, ο οποίος δραστηριοποιείται μέχρι σήμερα, με σημαντική επιτυχία, δημιουργήθηκαν πολλοί γυναικείοι συνεταιρισμοί με την σημαντική βοήθεια της Γενικής Γραμματείας Ισότητας(Γ.Γ.Ι.). Η Γ.Γ.Ι. παρείχε τη νομική ενημέρωση στις γυναίκες – μέλη των υπό σύσταση συνεταιρισμών, αλλά και κατά τη λειτουργία τους συμμετείχε, σε συνεργασία με το Υπουργείο Εργασίας, την ΠΑΣΕΓΕΣ και τον ΟΑΕΔ στη διαμόρφωση των προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης και επιδότησης των γυναικών, διοργάνωσε με άλλους αρμόδιους τοπικούς φορείς, ημερίδες ανά την Ελλάδα για ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του κοινού και των γυναικών¹⁶.

Η δημιουργία και πολύ περισσότερο η λειτουργία και ανάπτυξη των γυναικείων συνεταιρισμών, οφείλεται στους παρακάτω λόγους:

---

¹⁶ Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης«Αποτύπωση της Εικόνας των Γυναικείων Συνεταιρισμών»,

- ❖ Η ενίσχυση των τοπικών κοινωνιών μέσα από την ανάπτυξη των γυναικείων συνεταιρισμών που οδήγησε στην αύξηση του οικογενειακού εισοδήματος και την μείωση της ανεργίας.
- ❖ Η ενασχόληση των περισσότερων συνεταιρισμών με την εξειδικευμένη αξιοποίηση τοπικών και παραδοσιακών προϊόντων, με αποτέλεσμα τη γενικότερη προβολή και ανάπτυξη των τοπικών κοινωνιών και οικονομιών.
- ❖ Μέσω των γυναικείων συνεταιρισμών ενισχύθηκε σημαντικά η θέση της γυναίκας στην τοπική κοινωνία, δημιουργώντας έτσι τις βάσεις για γενικότερα κοινωνική ανάπτυξη και υγεία σε μια τοπική κοινωνία.

Οι γυναικείοι συνεταιρισμοί της χώρας μας σιγά σιγά και με την σταδιακή τους ανάπτυξη και άνοδο, άρχισαν να έχουν και αρκετά καλές προοπτικές και αυτό οφείλεται τόσο σε αντικειμενικούς – εξωτερικούς, όσο και σε υποκειμενικούς – εσωτερικούς παράγοντες.

Σημαντικοί εξωτερικοί παράγοντες ανάπτυξης των γυναικείων αγροτουριστικών συνεταιρισμών είναι :

- ❖ Η στροφή που σημειώνεται στις συνήθειες των καταναλωτών, οι οποίοι αρχίζουν να αναζητούν αγνά – ποιοτικά προϊόντα, όχι μόνο σε είδη διατροφής αλλά και σε παραδοσιακά χειροτεχνήματα, υφαντά κ.α., κάτι που τα προϊόντα των γυναικείων αγροτουριστικών συνεταιρισμών μπορούν να καλύπτουν.
- ❖ Η όλο και αυξανόμενη φήμη που αποκτά η χώρα μας σαν τόπος γαστρονομικής και εικαστικής απόλαυσης.
- ❖ Η όλο και αυξανόμενη τουριστική κίνηση και μάλιστα από επισκέπτες που αντικειμενικά αποτελούν ομάδα – στόχο για τους παραγωγούς παραδοσιακών αγροτικών, τουριστικών και βιοτεχνικών προϊόντων .

Σημαντικοί εσωτερικοί παράγοντες ανάπτυξης των γυναικείων αγροτουριστικών συνεταιρισμών είναι :

- ❖ Η αφοσίωση των γυναικών - μελών των αγροτουριστικών συνεταιρισμών, στην επιτυχία των σκοπών του συνεταιρισμού τους.
- ❖ Η σημαντική εμπειρία και ο πλούτος των γνώσεων που διαθέτουν στην παραγωγή των τοπικών παραδοσιακών προϊόντων.

- ❖ Η διάθεση που έχουν να παράσχουν εργασία, τις περισσότερες φορές χωρίς πληρωμή, προκειμένου να υλοποιηθούν οι στόχοι του συνεταιρισμού τους.

Την δεκαετία του '90, το γυναικείο συνεταιριστικό κίνημα γνώρισε μεγάλη άνθιση, με κορύφωση το 1999. Οι γυναικείοι συνεταιρισμοί προσέλκυσαν σημαντικό αριθμό γυναικών και οι Περιφέρειες, οι Νομαρχίες και οι Τοπικές Αυτοδιοικήσεις σε όλη την Ελλάδα βλέπουν πλέον στους γυναικείους συνεταιρισμούς ένα εργαλείο τοπικής Ανάπτυξης και ενεργοποίησης του γυναικείου πληθυσμού. Σήμερα βρίσκονται σε λειτουργία περισσότεροι από 140 γυναικείοι συνεταιρισμοί. Οι συνεταιρισμοί αυτοί εδρεύουν σε χωριά και κωμοπόλεις της υπαίθρου και καλύπτουν το σύνολο σχεδόν των περιφερειών της ηπειρωτικής και νησιωτικής Ελλάδας. Γεωγραφικά οι γυναικείοι συνεταιρισμοί εξαπλώνονται σε όλη τη χώρα, αλλά η κατανομή τους δεν είναι ομοιόμορφη. Έτσι, ενώ παρατηρείται ισχυρή παρουσία των συνεταιρισμών αυτών σε περιοχές όπως η Κρήτη, η Μαγνησία, η Λέσβος κ.τ.λ., ο αριθμός τους είναι μικρότερος σε περιοχές όπως η Πελοπόννησος, τα Δωδεκάνησα και τα Ιόνια¹⁷. Η εξελικτική πορεία των αγροτουριστικών και αγροβιοτεχνικών συνεταιρισμών είναι διαχρονική. Από αυτούς τους συνεταιρισμούς, σήμερα, άλλοι δραστηριοποιούνται με επιτυχία, άλλοι απλώς υπάρχουν, ενώ άλλοι έχουν πάψει να λειτουργούν.

4.3. Οι δραστηριότητες των γυναικείων αγροτουριστικών και αγροβιοτεχνικών συνεταιρισμών και τα οφέλη που προκύπτουν

Οι δραστηριότητες των γυναικείων αγροτουριστικών συνεταιρισμών, όπως και κάθε συνεταιρισμού γενικότερα, προβλέπονται στο καταστατικό λειτουργίας τους και αποφασίζονται από την Γενική τους Συνέλευση, σύμφωνα με το καταστατικό και μέσα στα όρια του νόμου.

Οι σημαντικότερες δραστηριότητες των περισσότερων γυναικείων αγροτουριστικών και αγροβιοτεχνικών συνεταιρισμών είναι:

---

¹⁷ Γενική Γραμματεία Ισότητας: Νέες πολιτικές ανάπτυξης και προώθησης των Γυναικείων Συνεταιρισμών.

- ❖ Η συγκέντρωση, συσκευασία, τυποποίηση, αποθήκευση, συντήρηση, μεταφορά και πώληση στο εσωτερικό της χώρας ή στο εξωτερικό, των προϊόντων της οικιακής οικονομίας και οικοτεχνίας των μελών τους.
- ❖ Η απόκτηση κατά κυριότητα ή μίσθωση αστικών και αγροτικών ακινήτων για την δημιουργία κάθε είδους εγκαταστάσεων, καθώς και η απόκτηση κάθε είδους μηχανικού ή τεχνικού εξοπλισμού και μέσων μεταφοράς για την εξυπηρέτηση των σκοπών του συνεταιρισμού.
- ❖ Η οργάνωση της προώθησης των προϊόντων του συνεταιρισμού στην Ελλάδα και το εξωτερικό, μέσα από την προσπάθεια εφαρμογής πρακτικών marketing
- ❖ Η συνεργασία με ομοειδείς φορείς, επαγγελματικές οργανώσεις και ιδιώτες για την προώθηση και πώληση των προϊόντων τους και για την προβολή και προώθηση της οικονομίας της περιοχής δράσης τους και των σκοπών του συνεταιρισμού.
- ❖ Η συμμετοχή σε εθνικά και ευρωπαϊκά προγράμματα και πρωτοβουλίες.
- ❖ Η διοργάνωση ημερίδων και συνεδρίων προώθησης των Πολιτιστικών – Οικονομικών και Αγροτουριστικών παραγόντων ανάπτυξης.
- ❖ Η προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού, ορεινού και θαλάσσιου.
- ❖ Η οργάνωση βιολογικών καλλιεργειών για την παραγωγή οικολογικών προϊόντων και την μεταποίηση αυτών, η δημιουργία και ανάπτυξη της μελισσοκομίας, της σηροτροφίας και της δενδροκομίας με σκοπό την πώληση προϊόντων, και η μεταποίηση, τυποποίηση, παραγωγή και εκμετάλλευση αλιευτικών προϊόντων.
- ❖ Η κοινή χρήση και εκμετάλλευση των περιουσιακών στοιχείων των μελών τους, τα οποία έχουν παραχωρήσει την χρήση ενός ή περισσότερων δωματίων στον συνεταιρισμό για κοινή χρήση και τουριστική εκμετάλλευση από τον ημεδαπό ή αλλοδαπό τουρισμό.

Σήμερα από τους 140 αγροτουριστικούς συνεταιρισμούς που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα, οι 15 περίπου έχουν κύριο τομέα δραστηριότητας τον τουρισμό (καταλύματα). Οι υπόλοιποι είναι παραγωγικοί, δηλαδή παράγουν είδη διατροφής (γλυκά, μαρμελάδες, παραδοσιακά ζυμαρικά, τουρσιά κλπ.) και είδη παραδοσιακής χειροτεχνίας και λαϊκής τέχνης (υφαντά, παραδοσιακές στολές, κεντήματα κλπ). Αρκετοί συνεταιρισμοί - περίπου 30 - διαθέτουν και πωλητήριο των προϊόντων τους, ενώ, σε μικρό

βαθμό και σε περιοχές με περιορισμένη τουριστική κίνηση, τα πωλητήρια αποτελούν και εργαστήρια¹⁸.

Οι γυναικείοι αγροτουριστικοί και αγροβιοτεχνικοί συνεταιρισμοί σήμερα έχουν να επιδείξουν πολύ θετικά αποτελέσματα σε όλους τους τομείς δράσης τους.

Τα σημαντικότερα οφέλη που δημιουργούνται από την λειτουργία τους αφορούν :

- ❖ Την ορθολογικότερη οργάνωση σε επιχειρηματική βάση λόγω μεγαλύτερου μεγέθους της επιχείρησης, ανεξάρτητα αν πρόκειται για αγροτικά καταλύματα ή βιοτεχνικά και οικοτεχνικά εργαστήρια παραγωγής προϊόντων.
- ❖ Τον καλύτερο καταμερισμό εργασίας και την αποτελεσματικότερη αξιοποίηση των δεξιοτήτων των μελών της συνεταιριστικής επιχείρησης.
- ❖ Την αποτελεσματικότερη προώθηση των προϊόντων, λόγω αυξημένης οικονομικής δυνατότητας για ανάληψη των όποιων αναγκαίων δαπανών για την εφαρμογή σύγχρονων πρακτικών marketing.
- ❖ Την ευκολότερη καταγραφή και ανάδειξη των πολιτιστικών στοιχείων της περιοχής που έχει την έδρα του ο συνεταιρισμός. Η αναβίωση παλιών τοπικών εθίμων, η επίδειξη κατασκευής τοπικών προϊόντων (υφαντών, ξυλόγλυπτων, ζυμαρικών, γλυκών κ.α) μπορεί να διαμορφώσουν ένα δελεαστικό πακέτο για τους καταναλωτές οι οποίοι προτιμούν τα αγνά τοπικά προϊόντα.
- ❖ Την ενδυνάμωση και αναβίωση παραδοσιακών κλάδων της τοπικής οικονομίας, μέσω της αξιοποίησης και ανάδειξης των παραδοσιακών επαγγελμάτων.
- ❖ Την συνετή αξιοποίηση των φυσικών πόρων και του φυσικού περιβάλλοντος μέσα από την αποδοχή της φιλοσοφίας της αειφόρου τοπικής αγροτικής ανάπτυξης.
- ❖ Την δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και την ενίσχυση της τοπικής απασχόλησης.

---

¹⁸ Γενική Γραμματεία Ισότητας: Νέες πολιτικές ανάπτυξης και προώθησης των Γυναικείων Συνεταιρισμών.

- Την αποφυγή ενός εξοντωτικού ανταγωνισμού μεταξύ των μικρών επιχειρήσεων των χωριών και των κωμοπόλεων, με όλες τις συνέπειες που αυτός συνεπάγεται, είτε αυτές είναι οικονομικές είτε κοινωνικές.
- Την αμεσότερη και καλύτερη συνεργασία με τους αγροτικούς συνεταιρισμούς και τους αγροτικούς συλλόγους και την τοπική αυτοδιοίκηση για την εφαρμογή προγραμμάτων κοινού τοπικού ενδιαφέροντος όπως είναι το LEADER, περιφερειακά προγράμματα κ.α.
- Την κοινωνική αναβάθμιση των νέων γυναικών της υπαίθρου, τόσο μέσα από τις δραστηριότητες που συνεπάγεται η απασχόλησή τους στην αγροτική επιχείρηση, όσο και με την εκλογή τους και συμμετοχή τους στα όργανα του συνεταιρισμού, που αμβλύνει τις τάσεις φυγής τους προς τις πόλεις, αναζητώντας καλύτερες συνθήκες ζωής. Με τον τρόπο αυτό περιορίζεται σε κάποιο βαθμό η ερημοποίηση μικρών και μεγάλων χωριών από τον γυναικείο, κυρίως, πληθυσμό, που τείνει να πάρει επιδημική μορφή τα τελευταία χρόνια.

Η δράση των γυναικείων συνεταιρισμών είναι πραγματικό παράδειγμα τοπικής ανάπτυξης, καθώς έχει επιφέρει αναζωογόνηση της τοπικής οικονομίας, δημιουργώντας θέσεις εργασίας και συγκρατώντας τους νέους στους τόπους καταγωγής τους.

4.4. Τα προβλήματα των γυναικείων συνεταιρισμών και οι τρόποι αντιμετώπισης τους.

Οι γυναικείοι συνεταιρισμοί εκτός από τα προβλήματα που είχαν να αντιμετωπίσουν ώσπου να καθιερωθούν στις τοπικές κοινωνίες, αντιμετώπισαν και εξακολουθούν πολλοί απ' αυτούς να αντιμετωπίζουν και αρκετά πρακτικά και λειτουργικά προβλήματα.

Το σημαντικότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι περισσότεροι από τους νέο ιδρυόμενους συνεταιρισμούς είναι το χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης και η έλλειψη εμπειρίας των μελών τους και ειδικότερα των διοικήσεών τους στην άσκηση της επιχειρηματικότητας. Επιπλέον ένα εξίσου σημαντικό πρόβλημα που έχει διαπιστωθεί είναι η έλλειψη κεφαλαίων για την ανάπτυξη των συνεταιρισμών. Αιτία γι' αυτό είναι το μικρό μέγεθος των συνεταιριστικών επιχειρήσεων αλλά και η νοοτροπία των γυναικών να αποφεύγουν τον τραπεζικό δανεισμό για επενδύσεις ή κεφάλαια κίνησης.

Η κοινή διαπίστωση για την ύπαρξη προβλημάτων οδήγησε τη Γενική Γραμματεία Ισότητας στη χρηματοδότηση έρευνας - μελέτης για την Σύσταση Δικτύου υποστήριξης των Γυναικείων Συνεταιρισμών, με σκοπό να διερευνηθεί ο τρόπος που λειτουργούν οι γυναικείοι συνεταιρισμοί, να διερευνηθούν τα προβλήματα, οι ανάγκες τους, καθώς και οι ελλείψεις και οι επιθυμίες τους.

Σύμφωνα λοιπόν με τα αποτελέσματα της Μελέτης¹⁹, τα βασικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι συνεταιρισμοί είναι :

- Προβλήματα οργάνωσης και διοίκησης.
- Προβλήματα marketing (προβολή και διαφήμιση των προϊόντων ή υπηρεσιών).
- Προβλήματα διακίνησης και διάθεσης των προϊόντων τους.
- Προβλήματα αντιθέσεων μεταξύ των μελών τους.
- Προβλήματα ανταγωνισμού μεταξύ των συνεταιρισμών.
- Προβλήματα εκπαίδευσης των μελών και των διοικήσεων.
- Προβλήματα από την έλλειψη κεφαλαίων.
- Προβλήματα από την περιορισμένη τελικά συμμετοχή των νέων
- Προβλήματα από την έλλειψη ανταγωνιστικότητας των παραγόμενων προϊόντων ή υπηρεσιών.
- Προβλήματα από την έλλειψη ουσιαστικού ενδιαφέροντος από την πολιτεία
- Προβλήματα από την βαριά φορολογία και τον «πόλεμος» που προέρχεται από τις ιδιωτικές επιχειρήσεις.

Σε πολλά από τα προαναφερόμενα προβλήματα, οι συνεταιρισμοί θα έπρεπε να βρίσκουν υποστήριξη από την Ένωση Αγροτουριστικών, Βιοτεχνικών, Οικοτεχνικών Συνεταιρισμών.

Παρόλα αυτά η Ένωση συχνά αδυνατεί, ενδεχομένως και λόγω έλλειψης ιδίων πόρων, να ολοκληρώσει την αποστολή της και να παρέχει ουσιαστική βοήθεια στους συνεταιρισμούς των γυναικών.

Η διαπίστωση αυτή οδηγεί στην ανάγκη να βρεθεί μια λύση που θα μπορεί να βοηθήσει τους γυναικείους συνεταιρισμούς σε όλα τα προβλήματά τους. Μια

---

¹⁹ Κέντρο Ερευνών για θέματα Ισότητας: Οι συνθήκες της γυναικείας απασχόλησης στην Ελλάδα: 1980-2000

πολύ καλή λύση θα ήταν να δημιουργηθεί μια δομή στήριξης και υποστήριξης των συνεταιρισμών, ένα "Δίκτυο Διασύνδεσης Γυναικείων Συνεταιρισμών", το οποίο θα έχει σκοπό του :

- Τη δημιουργία ενός συστήματος διανομής και διάθεσης των προϊόντων,
- Την αναζήτηση νέων εθνικών και διεθνών αγορών,
- Την παροχή συμβουλών σε θέματα ποιότητας, συσκευασίας, τυποποίησης και διαχείρισης προϊόντων,
- Τη διοργάνωση ημερίδων με σκοπό την ανταλλαγή απόψεων και πληροφοριών,
- Την επαφή με ομοειδείς συνεταιρισμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης με σκοπό την ανταλλαγή πληροφοριών και Τεχνογνωσίας,
- Την ενημέρωση για τα προβλήματα των γυναικείων συνεταιρισμών στην αγροτική κοινωνία και την ενθάρρυνση για τη δημιουργία νέων συνεταιρισμών.

4.5. Οι Φορείς υποστήριξης και ανάπτυξης των γυναικείων συνεταιρισμών

Οι πολιτικές και οι δράσεις για τις γυναίκες της υπαίθρου και των αγροτικών περιοχών υποστηρίζονται και υλοποιούνται από τους αρμόδιους κρατικούς φορείς, τη Γενική Γραμματεία Ισότητας, το Υπουργείο Γεωργίας, το Υπουργείο Εργασίας - ΟΑΕΔ, με τη συνεργασία των κοινωνικών εταίρων (ΠΑΣΕΓΕΣ, ΓΕΣΑΣΕ, Ένωση των Γυναικείων Αγροτικών Συνεταιρισμών) και των μη κυβερνητικών οργανώσεων και στοχεύουν :

- α) σε πιο ενεργό συμμετοχή των γυναικών της υπαίθρου στα Σχέδια Τοπικής Ανάπτυξης,
- β) στο να γίνει ο αγροτικός χώρος εξίσου ελκυστικός με τα αστικά κέντρα,
- γ) στην εφαρμογή διαρθρωτικών πολιτικών,
- δ) στην πληροφόρηση και στήριξη των γυναικών της υπαίθρου

Τα τελευταία χρόνια ο ρόλος και η συμβολή της γυναίκας αγρότισσας στη γεωργική παραγωγή και στην οικονομική ανάπτυξη έχει αναγνωριστεί στο πλαίσιο της αποκεντρωτικής και κοινωνικής πολιτικής. Αυτό οφείλεται στο ότι το κέντρο βάρους έχει μετατοπιστεί από τον τομεακό στον περιφερειακό χαρακτήρα της ανάπτυξης, καθώς και στην αναγνώριση ότι οι αγροτικές περιοχές πρέπει να διατηρηθούν με τρόπους που πρέπει να τους

αναζητήσουμε στο ενδογενές υλικό και το ανθρώπινο δυναμικό, πέρα από τη στήριξη των τιμών.

Οι γυναίκες της υπαίθρου, ως εφεδρική εργατική δύναμη που αποζητά τρόπους απόδρασης από τον αθέατο και ανώνυμο χώρο του νοικοκυριού προς την επαγγελματική απασχόληση και κατοχύρωση, συνιστούν δυναμικό κατάλληλο για την υποστήριξη πρωτοβουλιών που θα απευθύνονται στη διατήρηση, αξιοποίηση και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και της παραδοσιακής κουλτούρας, της οποίας ανέκαθεν οι γυναίκες αγρότισσες και ο αγροτικός χώρος ήταν θεματοφύλακες.

Οι γυναικείοι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί έχουν συμβάλει σημαντικά τα τελευταία χρόνια στην ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς της πατρίδας μας. Οι αγρότισσες της πατρίδας μας εκφράζονται δημιουργικά μέσα από τους συνεταιρισμούς που δημιουργήθηκαν με την βοήθεια και την υποστήριξη των παρακάτω θεσμών, φορέων και οργάνων:

A) Ο Νόμος 2810/2000 «Αγροτικές συνεταιριστικές οργανώσεις», αποτέλεσε τομή για τα συνεταιριστικά πράγματα της χώρας και άνοιξε τον δρόμο για την δραστηριοποίηση των αγροτισσών, μέσα από :

- ◆ την μείωση του ελάχιστου αριθμού μελών του συνεταιρισμού από 20 σε 7, που ευνοεί ιδιαίτερα τις μικρές ομάδες γυναικών που θέλουν να δραστηριοποιηθούν στον χώρο τους,
- ◆ την μεγαλύτερη ευελιξία ως προς το ποια οικονομική δραστηριότητα θα επιλέξει ο συνεταιρισμός,
- ◆ την λειτουργικότητα που αποκτούν τα όργανα (γενικές συνελεύσεις) των συνεταιρισμών και
- ◆ τη δυνατότητα να ενώσουν πιο εύκολα τις δυνάμεις τους οι συνεταιρισμοί με τον ορισμό της έδρας-περιφέρειας στην ελάχιστη ή μέγιστη περιοχή στην οποία δραστηριοποιείται ο συνεταιρισμός.

B) Το Υπουργείο Γεωργίας δημιούργησε (Ν. 2637/98) τον Οργανισμό Πιστοποίησης και Επίβλεψης Γεωργικών Προϊόντων - ΟΠΕΓΕΠ. Ο Οργανισμός πιστοποιεί όλες τις επιχειρήσεις πρώτης μεταποίησης ή συσκευασίας γεωργικών προϊόντων που επιθυμούν να τεκμηριώνουν την ασφάλεια των γεωργικών τους προϊόντων. Σε ό,τι αφορά τους γυναικείους παραγωγικούς συνεταιρισμούς, η πιστοποίηση των προϊόντων τους μπορεί να αποτελέσει βασικό εργαλείο ανάπτυξης της ανταγωνιστικότητας τους.

Γ) Η ανάγκη να συντονιστεί η δράση και η αλληλοϋποστήριξη των Γυναικείων Συνεταιρισμών της Ελλάδας οδήγησε, τον Μάρτιο του 1998, στην ίδρυση της **Ένωσης Αγροτουριστικών, Βιοτεχνικών και Οικοτεχνικών Συνεταιρισμών Ελλάδος**, με 11 ιδρυτικά μέλη. Η Ένωση είναι Δευτεροβάθμια Συνεταιριστική Οργάνωση, έχει δηλαδή αμιγώς επιχειρηματική μορφή, και τα μέλη της δεν είναι φυσικά πρόσωπα αλλά Συνεταιρισμοί (Πρωτοβάθμιες Οργανώσεις).

Δ) Η δημιουργία της **Επιτροπής Αγροτισσών, ΓΕΣΑΣΕ**. Η Γενική Συνομοσπονδία Αγροτικών Συλλόγων Ελλάδας (ΓΕΣΑΣΕ) εκπροσωπεί χιλιάδες αγρότες και αγρότισσες μέλη των Αγροτικών Συλλόγων οι οποίοι ανήκουν στις Ομοσπονδίες Αγροτικών Συλλόγων, σε όλους τους Νομούς της χώρας και είναι η κορυφαία επαγγελματική οργάνωση των αγροτών.

Η ΓΕΣΑΣΕ δημιούργησε το 1989 την Επιτροπή Αγροτισσών με στόχο τη μελέτη των προβλημάτων της αγρότισσας, τη διεκδίκηση και προβολή του τρόπου επίλυσης τους, την ανάδειξη του ρόλου των γυναικών της υπαίθρου, την επιμόρφωση και ευαισθητοποίηση τους.

Η Επιτροπή Αγροτισσών, από το 1996, παρουσιάζει μια πιο δυναμική παρέμβαση υλοποιώντας τους στόχους της και δραστηριοποιείται σε θέματα ενημέρωσης, ευαισθητοποίησης και αφύπνισης των αγροτισσών, δημιουργώντας σε κάθε αγροτικό σύλλογο και ομοσπονδία, Τμήματα Αγροτισσών. Κάθε χρόνο, στο πλαίσιο της Παγκόσμιας Μέρας για την Αγρότισσα (15 Οκτωβρίου), διεξάγονται μια σειρά εκδηλώσεις (ημερίδες, συζητήσεις, έκδοση ενημερωτικών φυλλαδίων, ραδιοφωνικά μηνύματα) με κορυφαία την Πανελλαδική Συνάντηση Αγροτισσών. Αγρότισσες από όλα τα μέρη της Ελλάδας συγκεντρώνονται, όχι μόνο για να γιορτάσουν και να τιμήσουν την Παγκόσμια μέρα της Αγρότισσας, αλλά και για να επιδιώξουν τους στόχους που προβάλλουν μέσα από τα ιδιαίτερα προβλήματα τους και να διεκδικήσουν αποτελεσματικές πολιτικές ώστε να διασφαλίσουν την ανταγωνιστικότητα της επαγγελματικής απασχόλησης τους, τον εκσυγχρονισμό της υπαίθρου, τη βελτίωση των υπηρεσιών κοινωνικής πρόνοιας και κοινωνικών παροχών.

Η Επιτροπή Αγροτισσών της ΓΕΣΑΣΕ, εκπροσωπεί τις Ελληνίδες αγρότισσες στην Επιτροπή Αγροτικών Οργανώσεων των χωρών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, την COPA.

Ε) Ένωση Νέων Αγροτών/σών (Ε.Ν.Α.) Η Ένωση Νέων Αγροτών/σών (Ε.Ν.Α.) είναι μη κυβερνητική, μη κερδοσκοπική οργάνωση με σύγχρονη οργανωτική δομή και λειτουργία. Μέλη της είναι νέοι/ες Αγρότες/Αγρότισσες που δεν έχουν συμπληρώσει τα 41 τους χρόνια. Βασικός στόχος είναι η παροχή πληροφόρησης και γνώσης, η μελέτη των προβλημάτων, η διατύπωση ρεαλιστικών προτάσεων και η ανάληψη ευθυνών από τους ίδιους. Εκτός από την κεντρική οργάνωση, έχουν δημιουργηθεί 17 τοπικές Οργανώσεις της Ε.Ν.Α., σε όλη την Ελλάδα. Ενθαρρυντική είναι η συμμετοχή των νέων αγροτισσών, όχι μόνο σαν απλά μέλη αλλά και σαν μέλη των Δ.Σ. της Ένωσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο
ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΙ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥ
ΝΟΜΟΥ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ

5.1. Οι γυναικείοι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί του Νομού Μαγνησίας και οι δομές υποστήριξής τους

Οι Γυναικείοι Αγροτουριστικοί Συνεταιρισμοί του Νομού Μαγνησίας²⁰ είναι οι παρακάτω:

- ❖ **Γυναικείος Συνεταιρισμός Πορταριάς:** Ο Συνεταιρισμός ιδρύθηκε το έτος 1997, αριθμεί 26 μέλη και παράγει, συσκευάζει και εμπορεύεται παραδοσιακά γλυκά, εδέσματα και ποτά.
- ❖ **Γυναικείος Συνεταιρισμός Γλώσσας - Σκοπέλου «Η Γλωσσιώτισσα» :** Ο Συνεταιρισμός ιδρύθηκε το έτος 1999, αριθμεί 26 μέλη και παράγει, συσκευάζει και εμπορεύεται παραδοσιακά γλυκά, εδέσματα, ποτά, λάδια, ψωμί.
- ❖ **Γυναικείος Συνεταιρισμός Αλοννήσου «ΙΚΟΣ»:** Ο Συνεταιρισμός ιδρύθηκε το έτος 2000, αριθμεί 24 μέλη και παράγει, συσκευάζει και εμπορεύεται παραδοσιακά γλυκά, εδέσματα, ποτά και ψάρια.
- ❖ **Γυναικείος Συνεταιρισμός Δήμου Αφειών :** Ο Συνεταιρισμός ιδρύθηκε το έτος 1999, αριθμεί 23 μέλη και παράγει, συσκευάζει και εμπορεύεται παραδοσιακά γλυκά, εδέσματα και ποτά.
- ❖ **Γυναικείος Συνεταιρισμός Ζαγοράς :** Ο Συνεταιρισμός ιδρύθηκε το έτος 1994, αριθμεί 90 μέλη και παράγει, συσκευάζει και εμπορεύεται παραδοσιακά γλυκά, εδέσματα, ποτά, αποξηραμένα φυτά και καλλυντικά είδη
- ❖ **Ομάδα Γυναικών Παραγωγών του Αγροτικού Συνεταιρισμού Ανηλίου:** Η ομάδα γυναικών παραγωγών ιδρύθηκε το έτος 1999, αριθμεί 20 μέλη και παράγει, συσκευάζει και εμπορεύεται παραδοσιακά γλυκά, εδέσματα και ποτά.

---

²⁰ www.magnesia.gr: «Οι Γυναικείοι Αγροτουριστικοί Συνεταιρισμοί του Ν. Μαγνησίας»

- ❖ **Γυναικείος Συνεταιρισμός Λαύκου – «ΒΙΟΛΕΤΑ»:** Ο Συνεταιρισμός ιδρύθηκε το έτος 1990, αριθμεί 5 μέλη και παράγει, συσκευάζει και εμπορεύεται Βιολογικά προϊόντα, αρωματικά φυτά, τσάι και ρίγανη.
- ❖ **Γυναικείος Συνεταιρισμός «ΑΧΙΛΛΕΙΑ» Ε. ΣΙΓΑΛΑ & ΣΙΑ ΟΕ :** Ο Συνεταιρισμός ιδρύθηκε το έτος 1990, αριθμεί 3 μέλη και παράγει, συσκευάζει και εμπορεύεται παραδοσιακά γλυκά, εδέσματα, ποτά, κονσερβοποιημένα προϊόντα (μανιτάρια, τουρσιά), λάδια, ξύδια και ελιές.
- ❖ **Γυναικείος Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Μουρесьου:** Ο Συνεταιρισμός αριθμεί 20 μέλη, ιδρύθηκε το έτος 2000 και παράγει συσκευάζει και εμπορεύεται γλυκά κουταλιού και ταψιού , εδέσματα και ποτά.
- ❖ **Γυναικείος Συνεταιρισμός Πτελεού «Η Φτελιά»:** Ο Συνεταιρισμός ιδρύθηκε το έτος 2000, αριθμεί 24 μέλη και παράγει γλυκά κουταλιού, παραδοσιακές πίτες, αρτοσκευάσματα , καλάθια δώρων.
- ❖ **Αγροτικός Συνεταιρισμός Γυναικών Νέας Αγχιάλου «ΑΧΕΛΩ»:** Ο Συνεταιρισμός ιδρύθηκε το έτος 1999, αριθμεί 15 μέλη, διαθέτει Αγροτουριστικές κλίνες , παράγει αμυγδαλωτά, γλυκά κουταλιού, γλυκά ταψιού, παραδοσιακές πίτες και αναλαμβάνει κέτερινγκ.
- ❖ **Ομάδα Γυναικών Δημοτικής Αναπτυξιακής Επιχείρησης Δήμου Μηλεών :** Η ομάδα γυναικών παραγωγών του Δήμου Μηλεών ιδρύθηκε το έτος 1999, αριθμεί 13 μέλη, παράγει, συσκευάζει και εμπορεύεται γλυκά κουταλιού, γλυκά ταψιού, παραδοσιακές πίτες και αναλαμβάνει κέτερινγκ.

Στο πλαίσιο της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας NOW και σε υλοποίηση του προγράμματός της με γενικό τίτλο "Οι γυναίκες του Πηλίου πριν το 2000" η Εταιρία Ανάπτυξης Πηλίου, προχώρησε στην δημιουργία τριών βασικών δομών στήριξης της Γυναικείας Επιχειρηματικότητας:

Α. Γραφείο Στήριξης Γυναικείας Επιχειρηματικότητας, Δίκτυο περιοχής Πηλίου. Το γραφείο, δημιουργήθηκε το έτος 1998, είναι στελεχωμένο με δύο γυναίκες υπαλλήλους και αποσκοπεί στην παροχή εξειδικευμένων συμβουλών και υποστήριξης, είτε σε γυναικείους συνεταιρισμούς είτε σε

γυναίκες μεμονωμένους παραγωγούς ή επιχειρηματίες. Η περιοχή την οποία καλύπτει το Γραφείο, είναι το Πήλιο.

Β. Κινητή Μονάδα Φύλαξης Παιδιών Ζαγοράς. Η Κινητή Μονάδα, δημιουργήθηκε το έτος 1998, είναι στελεχωμένη με δύο γυναίκες υπαλλήλους και παρέχει υπηρεσίες φύλαξης παιδιών σε εργαζόμενες γυναίκες. Η περιοχή την οποία καλύπτει η Κινητή Μονάδα, είναι ο Δήμος Ζαγοράς.

Γ. Κινητή Μονάδα Φύλαξης Παιδιών Μουρεσίου. Η Κινητή Μονάδα, δημιουργήθηκε το έτος 1998, είναι στελεχωμένη με δύο γυναίκες υπαλλήλους και παρέχει υπηρεσίες φύλαξης παιδιών σε εργαζόμενες γυναίκες. Η περιοχή την οποία καλύπτει η Κινητή Μονάδα, είναι ο Δήμος Μουρεσίου.

Για τον καλύτερο συντονισμό των κοινών δράσεων των Γυναικείων Συνεταιρισμών που δημιούργησε ή παρακολουθεί και υποστηρίζει η Εταιρία Ανάπτυξης Πηλίου, δημιούργησε το **Δίκτυο Γυναικείων Συνεταιρισμών**.

Βασικοί στόχοι του Δικτύου Γυναικείων Συνεταιρισμών είναι :

- ❖ Η προώθηση των προϊόντων των συνεταιρισμών και κατ' επέκταση της περιοχής.
- ❖ Η βελτίωση της λειτουργίας των Συνεταιρισμών με την ανταλλαγή εμπειριών και τεχνογνωσίας
- ❖ Η πιστοποίηση προϊόντων προστατευόμενης ονομασίας προέλευσης (Π.Ο.Π) και προστατευόμενης Γεωγραφικής Ένδειξης (Π.Γ.Ε.)
- ❖ Η αξιοποίηση της δυνατότητας ανάπτυξης συνεργασιών σε διακρατικό και Εθνικό επίπεδο στο πλαίσιο των Ευρωπαϊκών και των Εθνικών Προγραμμάτων.
- ❖ Η από κοινού χάραξη και υλοποίηση στρατηγικού σχεδίου ανάπτυξης των Συνεταιρισμών.

5.2. Τα κοινά καταστατικά στοιχεία των Γυναικείων Συνεταιρισμών της Μαγνησίας

Τα βασικά κοινά χαρακτηριστικά των Γυναικείων Συνεταιρισμών που δημιουργήθηκαν, υποστηρίζονται και παρακολουθούνται από την Εταιρία Ανάπτυξης Πηλίου, είναι τα εξής:

- A)** Τα μέλη όλων των Γυναικείων Συνεταιρισμών είναι αποκλειστικά γυναίκες.
- B)** Κάθε Γυναικείος Συνεταιρισμός έχει ορισμένη έδρα και ορισμένη γεωγραφική περιφέρεια.
- Γ)** Στο καταστατικό των Συνεταιρισμών καθορίζεται η χρονική διάρκεια του Συνεταιρισμού καθώς και οι προϋποθέσεις και τα κωλύματα εγγραφής, οι όροι εισδοχής, η απόκτηση ιδιότητας, τα δικαιώματα, οι υποχρεώσεις και η αποχώρηση, διαγραφή και τα δικαιώματα των εξερχόμενων μελών.
- Δ)** Η συνεταιριστική μερίδα είναι καθορισμένη καθώς και η ευθύνη, οι υποχρεώσεις των συνεταίρων προς τρίτους και η κοινή χρήση περιουσιακών στοιχείων των μελών.
- Ε)** Τα όργανα του Συνεταιρισμού είναι: η Γενική Συνέλευση(Γ.Σ) και το Διοικητικό Συμβούλιο(Δ.Σ.). Η συγκρότηση, αρμοδιότητες, σύγκληση, απαρτία, συνεδρίαση - συζήτηση - ψηφοφορία και απόφαση της Γενικής Συνέλευσης είναι καθορισμένες όπως καθορισμένες είναι και η συγκρότηση - λειτουργία, οι αρμοδιότητες, οι αρχαιρεσίες και η ευθύνη - αποζημίωση του Διοικητικού Συμβουλίου καθώς και οι αρμοδιότητες του προέδρου και του ταμία.
- ΣΤ)** Ο Συνεταιρισμός μπορεί με απόφαση του Δ.Σ. να επεκτείνει τις εργασίες του και γενικά να παρέχει αγαθά και υπηρεσίες που παρέχονται στα μέλη του και προς πρόσωπα που δεν είναι μέλη του Συνεταιρισμού με τους όρους που το ίδιο το Δ.Σ. θα καθορίζει. Σε καμιά όμως περίπτωση οι όροι αυτοί δεν μπορεί να είναι ευνοϊκότεροι από τους όρους που ισχύουν για τα μέλη του.
- Ζ)** Ο Συνεταιρισμός ανεξάρτητα από την παροχή των υπηρεσιών προς τα μέλη, μπορεί με απόφαση του Δ.Σ. να παρέχει γενικά τις υπηρεσίες του και να αναλαμβάνει την διενέργεια εργασιών για λογαριασμό του Δημοσίου, της Αγροτικής Τράπεζας ή και κάθε άλλου νομικού προσώπου Δημοσίου ή Ιδιωτικού Δικαίου, συμπεριλαμβανομένων και των Αγροτικών Συνεταιριστικών Οργανώσεων και Εταιριών τους κάθε μορφής με αμοιβή. Επίσης με απόφαση της Γ.Σ. μπορεί να αναπτύσσει ορισμένες δραστηριότητες σχετιζόμενες με την εφαρμογή της Γεωργικής και Κοινωνικής Πολιτικής του Κράτους ή και των Κανονισμών της ΕΟΚ με αμοιβή εφόσον ήθελε ανατεθεί σ' αυτόν.
- Η)** Ο Συνεταιρισμός για την επίτευξη των καλύτερων αποτελεσμάτων στη διαχείριση των προϊόντων των μελών του, μπορεί κατά την κρίση του Δ.Σ. και

ύστερα από απόφαση της Γ.Σ. να εξαγοράζει τα προϊόντα των μελών του και να τα πουλάει στο όνομά του.

Θ) Στο καταστατικό του Συνεταιρισμού, αναφέρονται ειδικοί όροι ορισμένων εργασιών για τις προμήθειες αναγκαίων ειδών, για δάνεια προς το Συνεταιρισμό, για δάνεια προς συνεταίρους και για καταθέσεις, ορίζεται επίσης η διαχειριστική χρήση, το διαχειριστικό υπόλοιπο, τα πλεονάσματα, τα κέρδη, το τακτικό απόθεμα, το απομένον πλεόνασμα διαχειριστικής χρήσης και τα τηρούμενα βιβλία. Τέλος υπάρχουν ειδικές διατάξεις που αναφέρονται στο προσωπικό, την τροποποίηση του καταστατικού, την συγχώνευση, την πτώχευση, την λύση, την εκκαθάριση, την σφραγίδα και την έγκριση του Συνεταιρισμού. Όσον αφορά την εποπτεία του Συνεταιρισμού. αυτή ασκείται από το Υπουργείο Γεωργίας και ο έλεγχος γίνεται από ελεγκτές.

5.3. Οι Δραστηριότητες των Γυναικείων Συνεταιρισμών της Μαγνησίας

Ο Συνεταιρισμός για την πραγματοποίηση του σκοπού του, αναπτύσσει οποιαδήποτε δραστηριότητα, προβλέπεται από το Καταστατικό του και κάθε άλλη, που θα αποφασίσει η Γενική του Συνέλευση, σύμφωνα με το Καταστατικό και μέσα στα όρια του Νόμου.

Κύρια δραστηριότητα των Συνεταιρισμών είναι η κοινή χρήση και εκμετάλλευση των περιουσιακών στοιχείων των μελών. Ειδικότερα κάθε μέλος έχει παραχωρήσει την χρήση ενός ή περισσότερων δωματίων στον Συνεταιρισμό για κοινή χρήση και τουριστική εκμετάλλευση από τον ημεδαπό ή αλλοδαπό τουρισμό.

Άλλες σημαντικές δραστηριότητες²¹ των Συνεταιρισμών είναι:

- ❖ Η συγκέντρωση, συσκευασία, τυποποίηση, αποθήκευση, συντήρηση, μεταφορά και πώληση στο εσωτερικό της χώρας ή στο εξωτερικό, των προϊόντων της οικιακής οικονομίας και οικοτεχνίας των μελών.
- ❖ Η ίδρυση και διαχείριση βιοτεχνίας των προϊόντων της οικιακής οικονομίας και οικοτεχνίας των μελών.
- ❖ Η απόκτηση κάθε είδους μηχανικού ή τεχνικού εξοπλισμού και μέσων μεταφοράς για την εξυπηρέτηση των σκοπών του Συνεταιρισμού.

---

²¹ www.seoifio.gr «Αναπτυξιακή Εταιρεία Πηλίου»

- ❖ Η απόκτηση κατά κυριότητα ή μίσθωση αστικών και αγροτικών ακινήτων για την δημιουργία κάθε είδους τουριστικών εγκαταστάσεων.
- ❖ Η οργάνωση πρότυπης ή πειραματικής εκμετάλλευσης της οικιακής τέχνης.
- ❖ Η οργάνωση Marketing προώθησης των προϊόντων του Συνεταιρισμού.
- ❖ Η συνεργασία με ομοειδείς φορείς και επαγγελματικές κάθε είδους οργανώσεις και ιδιώτες για την προώθηση και πώληση των ιδίων προϊόντων και άλλων που προέρχονται από τρίτους.
- ❖ Η ίδρυση και συμμετοχή με άλλες επαγγελματικές επιχειρήσεις σε ενέργειες προώθησης της οικονομίας της περιοχής και των σκοπών του Συνεταιρισμού.
- ❖ Η συμμετοχή σε εθνικά και ευρωπαϊκά προγράμματα και πρωτοβουλίες.
- ❖ Η διοργάνωση ημερίδων συνεδρίων προώθησης των Πολιτιστικών-Οικονομικών και Αγροτουριστικών παραγόντων ανάπτυξης.
- ❖ Η αξιοποίηση και ανάδειξη των παραδοσιακών επαγγελμάτων.
- ❖ Η οργάνωση βιολογικών καλλιεργειών για την παραγωγή οικολογικών προϊόντων και την μεταποίηση αυτών (φαρμακευτικά φυτά κ.α).
- ❖ Η δημιουργία και ανάπτυξη μελισσοκομίας, σηροτροφίας, δενδροκομίας με σκοπό την πώληση προϊόντων την μετάλλαξη παραγόντων κ.α.
- ❖ Η μεταποίηση - τυποποίηση -παραγωγή και εκμετάλλευση αλιευτικών προϊόντων .
- ❖ Η προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού, ορεινού και θαλάσσιου .

5.4. Κοινωνικοοικονομικά Χαρακτηριστικά των Γυναικείων Συνεταιρισμών του Νομού Μαγνησίας

Οι Γυναικείοι Αγροτουριστικοί και Αγροβιοτεχνικοί Συνεταιρισμοί του Νομού Μαγνησίας έχουν ιδρυθεί κατά τα τελευταία δεκαπέντε έτη. Οι περισσότεροι αριθμούν έως 25 μέλη, με εξαίρεση τον Γυναικείο Συνεταιρισμό της Ζαγοράς που αριθμεί 90 μέλη, ενώ και οι δώδεκα Συνεταιρισμοί του Νομού αριθμούν συνολικά 289 μέλη. Τα εγγεγραμμένα μέλη διακρίνονται σε ενεργά και ανενεργά, ο αριθμός των οποίων ποικίλλει από Συνεταιρισμό σε Συνεταιρισμό. Ο μεγαλύτερος αριθμός ενεργών μελών αντιστοιχεί, στους Συνεταιρισμούς της Ζαγοράς, της Πορταριάς, της Σκοπέλου και του Πτελεού.

Οι δραστηριότητες των συνεταιρισμών περιλαμβάνουν παραδοσιακά εδέσματα, χειροτεχνήματα, αγροτουριστικά καταλύματα και οικο-αγροτουριστικές δραστηριότητες. Οι περισσότεροι από τους συνεταιρισμούς ασχολούνται με την παραγωγή παραδοσιακών προϊόντων και τη λειτουργία αγροτουριστικών καταλυμάτων. Τα κτίρια που χρησιμοποιούνται είτε για την παρασκευή παραδοσιακών εδεσμάτων, είτε ως καταλύματα για τους τουρίστες, είναι τα περισσότερα των Ο.Τ.Α. δηλαδή δημόσια ή ενοικιαζόμενα. Τα Δημογραφικά χαρακτηριστικά των μελών των Γυναικείων Συνεταιρισμών του Νομού Μαγνησίας, σύμφωνα με τα δηλωθέντα στοιχεία τους παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 1: Δημογραφικά χαρακτηριστικά των μελών των Αγροτουριστικών και Αγροβιοτεχνικών Συνεταιρισμών του Νομού Μαγνησίας

Μεταβλητή	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Ηλικία		
15-19 ετών	0	0,00
20-24 ετών	4	1,38
25-29 ετών	18	6,23
30-44 ετών	118	40,83
45-50 ετών	56	19,38
51-55 ετών	42	14,53
56-65 ετών	45	15,57
65 ετών και άνω	6	2,08
Σύνολο	289	100,00
Οικογενειακή κατάσταση		
Παντρεμένη	218	75,44
Διαζευγμένη	19	6,57
Ανύπαντρη	23	7,96
Χήρα	25	8,65
Σε διάσταση	4	1,38
Σύνολο	289	100,00
Επίπεδο μόρφωσης των μελών της οικογένειας		
Καθόλου σχολείο	2	0,69
Μερικές τάξεις του Δημοτικού	12	4,15
Δημοτικό	135	46,71
Μερικές τάξεις του Γυμνασίου	19	6,57
Γυμνάσιο	35	12,11
Τεχνικό Λύκειο/Τεχνικές Σχολές	5	1,73
Λύκειο	69	23,88
Ι.Ε.Κ.	6	2,08
Τ.Ε.Ι.	3	1,04
Α.Ε.Ι.	3	1,04
Μεταπτυχιακές Σπουδές	0	0,00
Σύνολο	289	100,00

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 1, παρατηρείται ότι η ηλικία των μελών που συμμετέχουν στους εν λόγω συνεταιρισμούς κυμαίνεται κυρίως από 30 έως 44 ετών (40,83%). Αντίθετα, το μικρότερο ποσοστό παρατηρείται στην ηλικία των 20-24 ετών (1,38%).

Όσον αφορά στην οικογενειακή κατάσταση των μελών, το μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών είναι έγγαμες (75,44%). Η μεγάλη συμμετοχή των εγγάμων γυναικών ερμηνεύεται ως επιθυμία τους τόσο για απόκτηση προσωπικού εισοδήματος, ανεξαρτησίας και επαγγελματικής αναγνώρισης, όσο και για ενίσχυση του οικογενειακού τους εισοδήματος. Όσον αφορά στο μορφωτικό επίπεδο των μελών του συνεταιρισμού, το υψηλότερο ποσοστό (46,71%) έχει τελειώσει το Δημοτικό.

Όπως γίνεται φανερό και από την έρευνά μας, η εκπαίδευση ενός αρκετά μεγάλου ποσοστού των μελών των γυναικείων Αγροτουριστικών και Αγροβιοτεχνικών Συνεταιρισμών θεωρείται ελλιπής. Το ποσοστό των γυναικών με ελλιπή μόρφωση και κατάρτιση, παραμένει υψηλότερο από το αντίστοιχο των αντρών και παρατηρείται κυρίως σε αγροτικές και απομακρυσμένες ορεινές ή νησιωτικές περιοχές και σε ομάδες μεγαλύτερης ηλικίας²². Για το λόγο αυτό επιβάλλεται ο σχεδιασμός προγραμμάτων κατάρτισης για την ανάπτυξη δεξιοτήτων προσαρμοσμένων στις τοπικές ανάγκες και δραστηριότητες των γυναικών.

Τα στοιχεία για τα οικονομικά αποτελέσματα των συνεταιρισμών είναι ανεπαρκή. Σύμφωνα, όμως, με τις δηλώσεις των μελών, στο σύνολο των περιπτώσεων επιτεύχθηκε πρόσθετο οικογενειακό εισόδημα, κοινωνική καταξίωση και διαμόρφωση υπευθυνότητας. Τα επαγγελματικά και οικονομικά χαρακτηριστικά των μελών των εν λόγω Συνεταιρισμών παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα:

---

²²

Πίνακας 2: Επαγγελματικά και οικονομικά χαρακτηριστικά των μελών των Αγροτουριστικών και Αγροβιοτεχνικών Συνεταιρισμών

Μεταβλητή	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Κατάταξη κύριας εργασίας		
Οικιακή απασχόληση	29	20,42
Γεωργία	57	40,14
Κτηνοτροφία	3	2,11
Βιομηχανία-Βιοτεχνία	3	2,11
Εμπόριο	6	4,23
Εστιατόρια-Ξενοδοχεία	7	4,93
Δημόσια διοίκηση-Άμυνα	3	2,11
Εκπαίδευση	1	0,70
Υγεία και Κοινωνική μέριμνα	2	1,41
Τράπεζες-Ασφάλειες	1	0,70
Λοιπές υπηρεσίες	30	21,14
Σύνολο	142	100,00
Κατάταξη δευτερεύουσας εργασίας		
Οικιακή απασχόληση	23	15,23
Γεωργία	6	3,97
Βιομηχανία-Βιοτεχνία	13	8,61
Εμπόριο	2	1,32
Εστιατόρια-Ξενοδοχεία	1	0,66
Εκπαίδευση	1	0,66
Τουρισμός-Αναψυχή	1	0,66
Λοιπές υπηρεσίες	104	68,89
Σύνολο	151	100,00
Παρακολούθηση προγραμμάτων κατάρτισης		
ΝΑΙ	115	65,71
ΟΧΙ	60	34,29
Σύνολο	175	100,00
Γνώση χειρισμού Η/Υ		
ΝΑΙ	38	20,43
ΟΧΙ	148	79,57
Σύνολο	186	100,00

Ο παραπάνω πίνακας καταγράφει τα στοιχεία που οι Γυναικείοι Συνεταιρισμοί του Νομού Μαγνησίας έχουν διαθέσιμα από τις δηλώσεις των ενεργών κυρίως μελών τους γι αυτό και ο αριθμός των απαντήσεων στα ερωτήματα ποικίλει. Το μεγαλύτερο ποσοστό των μελών (40,14%) απασχολείται, κυρίως, με τη γεωργία (συμπεριλαμβανομένης και της κτηνοτροφίας) και δευτερευόντως με λοιπές δραστηριότητες, όπως είναι η εργασία στο συνεταιρισμό (σε ποσοστό 68,89%). Σε ποσοστό 65,71%, τα μέλη έχουν παρακολουθήσει προγράμματα κατάρτισης, τα οποία έχουν άμεση ή έμμεση

σχέση με το αντικείμενο του συνεταιρισμού. Σχετικά με τις γνώσεις των μελών χειρισμού Η/Υ, το 20,43% των μελών έχει αποκτήσει σχετικές γνώσεις

Σύμφωνα με τα στοιχεία του παρακάτω πίνακα(πίνακας 3) το 88,04% των μελών των συνεταιρισμών θεωρεί ότι έχει τις απαραίτητες γνώσεις αναφορικά με το αντικείμενο του κάθε συνεταιρισμού. Τα μέλη των περισσότερων συνεταιρισμών επιθυμούν να καταρτισθούν σε ποικιλία θεμάτων. Το μεγαλύτερο ποσοστό (66,47%) αντιστοιχεί στις γυναίκες – μέλη, που επιθυμούν να καταρτισθούν στις παραδοσιακές ιδιοτυπίες. Ποσοστό 64,63%, επιθυμεί να καταρτισθεί στη βιολογική παραγωγή και το 54,22% στα προϊόντα Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης (ΠΟΠ). Τα θέματα, στα οποία οι γυναίκες – μέλη επιθυμούν να καταρτισθούν λιγότερο είναι το ηλεκτρονικό κατάστημα (13,66%), το ηλεκτρονικό εμπόριο (32,52%), η ηλεκτρονική μάθηση (30,06%) και το internet διαδίκτυο (38,41%).

Πίνακας 3: Απασχόληση των μελών και επιθυμία κατάρτισης

Μεταβλητή	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Ύπαρξη απαραίτητων γνώσεων με το αντικείμενο του συνεταιρισμού		
ΝΑΙ	162	88,04
ΟΧΙ	22	11,96
ΣΥΝΟΛΟ	184	100,00
Ίκανοποιητικό εισόδημα ως μέλος του συνεταιρισμού		
ΝΑΙ	68	38,64
ΟΧΙ	108	61,36
ΣΥΝΟΛΟ	176	100,00
Παραγωγή πιστοποιημένων προϊόντων		
ΝΑΙ	13	7,10
ΟΧΙ	170	92,90
ΣΥΝΟΛΟ	183	100,00
Ενδιαφέρον για πιστοποίηση		
ΝΑΙ	164	97,62
ΟΧΙ	4	2,38
ΣΥΝΟΛΟ	168	100,00
Προϊόντα Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης(ΠΟΠ)		
ΝΑΙ	90	54,22
ΟΧΙ	76	45,78
ΣΥΝΟΛΟ	166	100,00
Βιολογική παραγωγή		
ΝΑΙ	106	64,63
ΟΧΙ	58	35,37
ΣΥΝΟΛΟ	164	100,00
Παραδοσιακές ιδιότητες		
ΝΑΙ	111	66,47
ΟΧΙ	56	33,53
ΣΥΝΟΛΟ	167	100,00
Ηλεκτρονική μάθηση		
ΝΑΙ	49	30,06
ΟΧΙ	114	69,94
ΣΥΝΟΛΟ	163	100,00
Ηλεκτρονικό εμπόριο		
ΝΑΙ	53	32,52
ΟΧΙ	110	64,48
ΣΥΝΟΛΟ	163	100,00
Ηλεκτρονικό Κατάστημα		
ΝΑΙ	22	13,66
ΟΧΙ	139	86,34
ΣΥΝΟΛΟ	161	100,00
Internet - Διαδίκτυο		
ΝΑΙ	63	38,41
ΟΧΙ	101	61,59
ΣΥΝΟΛΟ	164	100,00

Όσον αφορά τη συμμετοχή των μελών των συνεταιρισμών σε όργανα λήψης αποφάσεων τοπικού ενδιαφέροντος, αυτή ανέρχεται σε ποσοστό 49,19%, σύμφωνα με τα στοιχεία του παρακάτω πίνακα (πίνακας 4).

Πίνακας 4: Κοινωνικά χαρακτηριστικά των μελών των Γυναικείων Συνεταιρισμών του Νομού Μαγνησίας

Μεταβλητή	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Συμμετοχή σε όργανο λήψης αποφάσεων τοπικού ενδιαφέροντος		
ΝΑΙ	91	49,19
ΟΧΙ	94	50,81
Σύνολο	185	100,00
Αίσθηση ασφάλειας στον τόπο διαμονής		
ΝΑΙ	161	87,50
ΟΧΙ	23	12,50
Σύνολο	184	100,00
Βελτίωση της ποιότητας ζωής στο Δήμο		
ΝΑΙ	164	89,13
ΟΧΙ	20	10,87
Σύνολο	184	100,00
Λήψη μέτρων για την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη της περιοχής		
Καταπολέμηση της ανεργίας		
ΝΑΙ	161	87,50
ΟΧΙ	23	12,50
Σύνολο	184	100,00
Καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού		
ΝΑΙ	78	43,58
ΟΧΙ	101	56,42
Σύνολο	179	100,00
Συγκράτηση του παραγωγικού πληθυσμού		
ΝΑΙ	135	75,00
ΟΧΙ	45	25,00
Σύνολο	180	100,00
Μέτρα για τη νεολαία		
ΝΑΙ	162	88,04
ΟΧΙ	22	11,96
Σύνολο	184	100,00
Μέτρα για τους ηλικιωμένους		
ΝΑΙ	130	71,43
ΟΧΙ	52	28,57
Σύνολο	182	100,00
Ενημέρωση/Ευαισθητοποίηση		
ΝΑΙ	123	67,96
ΟΧΙ	58	32,04
Σύνολο	181	100,00
Προληπτική υγιεινή		
ΝΑΙ	120	65,93
ΟΧΙ	62	34,07
Σύνολο	182	100,00
Αειφόρος ανάπτυξη		
ΝΑΙ	111	71,61
ΟΧΙ	44	28,39
Σύνολο	155	100,00

Τα μέλη αισθάνονται, σε υψηλό ποσοστό (87,50%), ασφαλή στον τόπο της διαμονής τους και το 89,13% πιστεύει ότι η ποιότητα ζωής στον αντίστοιχο Δήμο έχει βελτιωθεί σημαντικά. Σχετικά με τη λήψη μέτρων από το Δήμο για την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη της περιοχής, το 88,04% έκρινε απαραίτητη τη λήψη μέτρων για τη νεολαία, ενώ το 87,5% για την καταπολέμηση της ανεργίας. Ακολουθούν τα μέλη που ζητούν τη λήψη μέτρων: για τη συγκράτηση του παραγωγικού πληθυσμού (75%), για τους ηλικιωμένους (71,43%), για την αειφόρο ανάπτυξη (71,61%), για την ενημέρωση / ευαισθητοποίηση του πληθυσμού (67,96%), καθώς και για την προληπτική υγιεινή (65,93%). Το μικρότερο ποσοστό (43,58%) αντιστοιχεί στις γυναίκες – μέλη, που θεωρούν ότι απαιτείται να ληφθούν μέτρα για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού.

Συμπερασματικά, οι γυναίκες που μετέχουν στους αγροτουριστικούς και στους αγροβιοτεχνικούς συνεταιρισμούς είναι στην πλειοψηφία τους ηλικίας άνω των 35 ετών, έγγαμες και με επίπεδο μόρφωσης πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, αλλά και με αξιόλογη συμμετοχή όσων έχουν τελειώσει το Λύκειο. Κύρια απασχόλησή τους είναι η γεωργία και δευτερεύουσα οι λοιπές υπηρεσίες, όπως ο αγροτουριστικός – αγροβιοτεχνικός συνεταιρισμός, ο τουρισμός γενικότερα, κ.ά. Οι περισσότερες γυναίκες των συνεταιρισμών έχουν παρακολουθήσει προγράμματα κατάρτισης, που αφορούν, είτε άμεσα είτε έμμεσα το συνεταιρισμό και θεωρούν ότι διαθέτουν τις απαραίτητες γνώσεις σχετικά με το αντικείμενο του συνεταιρισμού. Το συνολικό μηνιαίο προσωπικό τους εισόδημα δεν είναι ιδιαίτερα ικανοποιητικό, αφού οι πωλήσεις των περισσότερων συνεταιρισμών είναι περιορισμένες. Το ίδιο ισχύει και για το συνολικό δηλωθέν μηνιαίο οικογενειακό τους εισόδημα, γιατί στις περισσότερες οικογένειες των γυναικών – μελών απασχολούνται, στην καλύτερη περίπτωση, δύο άτομα με κύρια απασχόληση στον αγροτικό τομέα. Το ενδιαφέρον για κατάρτιση είναι έντονο και ιδιαίτερα σε θέματα παραδοσιακών ιδιοτυπιών και βιολογικής παραγωγής. Τέλος αρκετά μεγάλο ποσοστό γυναικών συμμετέχει και σε ορισμένα όργανα λήψης αποφάσεων τοπικού ενδιαφέροντος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ - ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ- ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

6.1. Διαφαινόμενες Προοπτικές - Προτάσεις

Στην Ελλάδα διαφαίνονται δυνατότητες εξέλιξης των αγροτουριστικών, αγροβιοτεχνικών και αγροοικοτεχνικών συνεταιρισμών μέσω επιχειρηματικών πρωτοβουλιών. Πιθανοί τρόποι για την υλοποίηση των δυνατοτήτων αυτών είναι οι εξής:

- Ενεργός συμμετοχή όλων των μελών των Συνεταιρισμών στις δραστηριότητες και στις αποφάσεις, που αφορούν στην πορεία των συνεταιρισμών.
- Δημιουργία και προσφορά νέων αγροτουριστικών υπηρεσιών, έτσι ώστε να προσελκύουν και άλλους επισκέπτες περισσότερο απαιτητικούς. Ακόμη και τα ήδη προσφερόμενα προϊόντα πρέπει να είναι της ανώτερης δυνατής ποιότητας.
- Προβολή της τοπικής παράδοσης και ανάδειξης του απaráμιλλου κάλλους της ελληνικής υπαίθρου.
- Καλύτερη οργάνωση και επιχειρηματική διαχείριση των συνεταιρισμών, ώστε οι δραστηριότητες των γυναικών να αποδίδουν καρπούς.

Η επιχορήγηση που δίδεται για τη δημιουργία αγροτουριστικών, αγροβιοτεχνικών και αγροοικοτεχνικών μονάδων, από τους διάφορους φορείς που ασχολούνται με το θέμα αυτό, πρέπει να εγκρίνεται ύστερα από διασφάλιση των ακολούθων προϋποθέσεων:

- Να προηγείται σημαντική έρευνα και τεκμηρίωση, τόσο για την επιλογή της τοποθεσίας, όσο και για τις προϋποθέσεις βιωσιμότητας μιάς τέτοιας επιχείρησης.

- Να δημιουργείται η αναγκαία υποδομή, που να ανταποκρίνεται σε όλους τους κανόνες της σύγχρονης φιλοξενίας, ασφάλειας και υγιεινής, διαφορετικά οι επισκέπτες κινδυνεύουν να απογοητευθούν και η όλη προσπάθεια ενδέχεται να καταρρεύσει.
- Να προηγείται παρακολούθηση ειδικών προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης σε πρακτικά θέματα τουριστικής φιλοξενίας, επιχειρηματικού «μάνατζμεντ» και «μάρκετινγκ», από τα άτομα που πρόκειται να ασχοληθούν με αγροτουριστικές επιχειρήσεις, ανεξάρτητα από το μορφωτικό τους επίπεδο.
- Να υφίσταται και προάγεται ο αναγκαίος σεβασμός προς το δομημένο και το φυσικό περίγυρο.
- Να υφίσταται παρακολούθηση από τον ΕΟΤ, ώστε να διασφαλίζεται η συμμόρφωση και η τήρηση στις συγκεκριμένες προδιαγραφές τουριστικής ποιότητας, που τίθενται για την αγροτουριστική επιχείρηση.

Για την αποτελεσματικότερη ανάπτυξη του αγροτουρισμού στη χώρα μας, θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν από τους φορείς άσκησης πολιτικής σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο, ορισμένες από τις ακόλουθες προτάσεις:

- ❖ Δημιουργία οργανωμένων χώρων αναψυχής / άθλησης και περιπάτου και άλλες συνοδευτικές δραστηριότητες στις περιοχές των αγροτουριστικών καταλυμάτων
- ❖ Προώθηση του αθλητικού τουρισμού
- ❖ Προώθηση του θρησκευτικού τουρισμού μέσω των μοναστηριών
- ❖ Δημιουργία συνεδριακών κέντρων είτε αυτόνομα σε συγκροτημένα τουριστικά καταλύματα είτε σε συνδυασμό με αθλητικά κέντρα.
- ❖ Προώθηση του οικολογικού τουρισμού.
- ❖ Δημιουργία εξειδικευμένων θεματικά Πολιτιστικών Δικτύων τα οποία θα είναι συνδεδεμένα με το Εθνικό Πολιτιστικό Δίκτυο Πόλεων άλλα και με τα άλλα δίκτυα πολιτιστικής επικοινωνίας της χώρας αλλά και του εξωτερικού.
- ❖ Ανάδειξη και οργάνωση τοπικών περιφερειακών τουριστικών διαδρομών με βάση θεματικά οργανωμένες πολιτιστικές δραστηριότητες γύρω από τις επιλεγμένες πόλεις - κόμβους του Δικτύου.

- ❖ Ανάδειξη μνημείων και Αρχαιολογικών χώρων σε σύγχρονους και άριστα οργανωμένους πόλους έλξης επισκεπτών.
- ❖ Συντήρηση και αναστύλωση Αρχαίων Θεάτρων και χώρων εκδηλώσεων με στόχο την επαναλειτουργία τους και την ανάπτυξη σ' αυτούς σύγχρονων πολιτιστικών δραστηριοτήτων.
- ❖ Έκδοση νέων τουριστικών οδηγών που να περιλαμβάνουν τα αγροτουριστικά καταλύματα
- ❖ Αξιοποίηση των αρχαιολογικών, ιστορικών χώρων καθώς και του παραδοσιακού περιβάλλοντος για μορφωτικό, πολιτισμικό συνεδριακό οικολογικό τουρισμό-αγροτουρισμό.

Οι παραπάνω προτάσεις πρέπει να εξειδικευτούν ως προς την οικονομική τους βιωσιμότητα και την κοινωνική τους σκοπιμότητα και να υλοποιηθούν από τους αρμόδιους φορείς της ιδιωτικής και δημόσιας επιχειρηματικής πρωτοβουλίας.

Η πολιτεία θα πρέπει να υποστηρίξει συντονισμένα τους αγροτουριστικούς αγροβιοτεχνικούς συνεταιρισμούς δρομολογώντας άμεσα τις παρακάτω απαραίτητες πολιτικές:

- ❖ Στα πλαίσια των Ευρωπαϊκών προγραμμάτων στήριξης και συγκεκριμένα στον άξονα «βελτίωση της ποιότητας ζωής στην ύπαιθρο» θα πρέπει να προβλεφθεί ένα ξεχωριστό μέτρο το οποίο θα αποσκοπεί στην ολοκληρωμένη υποστήριξη των γυναικείων συνεταιρισμών, υποστηρίζοντας δράσεις που θα αφορούν τόσο την ίδρυση, όσο και τη λειτουργία και την προώθηση των προϊόντων των γυναικείων συνεταιρισμών.
- ❖ Θα πρέπει να υπάρχει ένα ξεχωριστό νομικό πλαίσιο λειτουργίας τους που θα είναι φιλικό στις ιδιαιτερότητες των γυναικείων συνεταιρισμών.
- ❖ Θα πρέπει να υπάρχει διαφορετική φορολογική αντιμετώπιση τους, που θα έχει σαν στόχο την υποστήριξη της λειτουργίας και της βιωσιμότητας τους.
- ❖ Τέλος σε τοπικό επίπεδο πρέπει άμεσα να προχωρήσει στην εκπόνηση ενός ολοκληρωμένου τοπικού σχεδίου υποστήριξης των τοπικών γυναικείων συνεταιρισμών.

Η τήρηση των ανωτέρω είναι δυνατόν να αποτελέσει ένα πολύ σημαντικό και επιτυχές βήμα στην εξελικτική πορεία των Αγροτουριστικών και Αγροβιοτεχνικών - Αγροοικοτεχνικών Συνεταιρισμών για λόγους τόσο κοινωνικούς και οικονομικούς, όσο και πολιτισμικούς. Όσον αφορά στους κοινωνικούς λόγους, οι γυναίκες – μέλη μπορεί να αποκτήσουν οικογενειακή και κοινωνική αναγνώριση, καθώς και προσωπικά ενδιαφέροντα, να γίνουν αυτόνομες και να αναπτύξουν τόσο τις διαπροσωπικές τους σχέσεις, όσο και την αναγκαία υπευθυνότητα. Επιπλέον, σχετικά με τους οικονομικούς λόγους, μπορεί να έχουν περισσότερα οικονομικά οφέλη και να αποκτήσουν συνυπευθυνότητα, επαγγελματική ταυτότητα, επαγγελματικές γνώσεις, καθώς και επαγγελματική εμπειρία. Τέλος, μπορεί να διατηρηθεί και να αναδειχθεί η πολιτισμική κληρονομιά, ενώ παράλληλα δυνατόν να αυξηθεί το ποσοστό παραμονής των γυναικών στον αγροτικό τους χώρο.

6.2. Συμπεράσματα

Η δημιουργία και λειτουργία των αγροτουριστικών και αγροβιοτεχνικών συνεταιρισμών αποσκοπούσε και εξακολουθεί ν' αποσκοπεί στη βελτίωση του εισοδήματος και της ποιότητας ζωής των γυναικών της υπαίθρου. Ως σημαντικότερο αποτέλεσμα αυτής της πρωτοβουλίας θεωρείται το αίσθημα ανεξαρτησίας, ικανοποίησης και επιτυχίας που διακατέχει τις γυναικείες αυτές ομάδες. Με τη συμμετοχή στους συνεταιρισμούς, ο ρόλος τους διευρύνεται, αναπτύσσουν επιχειρηματικότητα, αποκτούν κοινωνική καταξίωση, αισθάνονται ικανές και για εργασίες πέραν του αγροτικού νοικοκυριού και αποκτούν μεγαλύτερη οικονομική ανεξαρτησία.

Τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια οι αγροτουριστικοί - αγροβιοτεχνικοί συνεταιρισμοί έχουν αυξηθεί και εμπνέουν ως μοντέλο συλλογικής επιχειρηματικής οργάνωσης κυρίως τις γυναίκες της υπαίθρου, αλλά και τις αυτοδιοικήσεις σ' όλα τα επίπεδα (Περιφέρειες, Νομαρχίες και Δήμοι) ανά την Ελλάδα, οι οποίες βλέπουν τους γυναικείους συνεταιρισμούς ως εργαλείο τοπικής ανάπτυξης, με την κινητοποίηση των τοπικών πόρων και την ενεργοποίηση του γυναικείου στοιχείου. Οι σχέσεις των αγροτουριστικών συνεταιρισμών τόσο με την τοπική, όσο και με τη νομαρχιακή αυτοδιοίκηση στην πλειοψηφία χαρακτηρίζονται ως θετικές, χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα.

Οι περισσότεροι αγροτουριστικοί και αγροβιοτεχνικοί συνεταιρισμοί ασχολούνται με την παραγωγή παραδοσιακών προϊόντων και εδεσμάτων, με την χειροτεχνία και την οικοτεχνία και μόνο το 20% αυτών ασχολείται με την υποδοχή και φιλοξενία τουριστών, διαθέτοντας δωμάτια, είτε σε ξενώνες, είτε σε δωμάτια στα σπίτια των μελών. Αυτό αποδίδεται στο σχετικά υψηλό κόστος της επένδυσης, που απαιτούν τα αγροτουριστικά καταλύματα, αλλά και στο αναγκαίο κόστος συντήρησης και λειτουργίας, καθώς και στην πολιτική που ακολουθείται σχετικά με τη χορήγηση νέων αδειών λειτουργίας.

Οι επενδύσεις, που απαιτούν σημαντικά διαθέσιμα κεφάλαια, φαίνεται ότι αρχίζουν να ενδιαφέρουν τους αγροτουριστικούς συνεταιρισμούς που κατανοούν ότι το μέλλον βρίσκεται στην υιοθέτηση μιας «επαγγελματικής» και περισσότερο επιχειρηματικής συμπεριφοράς και η οποία, χωρίς να θίγει την παράδοση και την ιδιαιτερότητα των προϊόντων και των υπηρεσιών τους, μπορεί να οδηγήσει σε καλύτερα οικονομικά αποτελέσματα. Έτσι, προτεραιότητες επενδυτικού ενδιαφέροντος αποτελούν καταλύματα, ξενώνες, εστιατόρια, «κέτερινγκ» και εργαστήρια και καταστήματα πώλησης των προϊόντων τους.

Οι αγροτουριστικοί και αγροβιοτεχνικοί συνεταιρισμοί αντιμετωπίζουν ορισμένα προβλήματα, όπως η περιορισμένη συμμετοχή των νέων, ειδικά σε νησιωτικές περιοχές, όπου τα νεαρής ηλικίας άτομα αναζητούν ενδεχομένως κάποια άλλη απασχόληση σε κοντινά αστικά κέντρα, η περιορισμένη διάθεση συνεργασίας μεταξύ των ατόμων, τα προβλήματα οργάνωσης και διαθεσιμότητας κεφαλαίων και η αδυναμία προβολής και διαφήμισης των προϊόντων ή υπηρεσιών τους.

Εκτός από τα αρνητικά υπάρχουν και τα θετικά αποτελέσματα, κυρίως από αγροτουριστικούς συνεταιρισμούς με εθνικές αλλά και διεθνείς επιτυχίες. Τα θετικά στοιχεία αυτών των αγροτουριστικών συνεταιρισμών είναι ο καλύτερος καταμερισμός εργασίας, ο υγιής ανταγωνισμός, η σωστή οργάνωση και προσφορά του τουριστικού προϊόντος της περιοχής, η αειφόρος τοπική τουριστική ανάπτυξη με σεβασμό στο περιβάλλον, η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, η αρμονική συνεργασία με τους Αγροτικούς Συνεταιρισμούς και Συλλόγους, η ουσιαστική τόνωση του ενδιαφέροντος, κυρίως των νέων, για τις πολιτισμικές αξίες του τόπου, η συμβολή στη βελτίωση της ποιότητας ζωής

της περιοχής, καθώς και η βελτίωση της αυτοπεποίθησης και η κοινωνική αναβάθμιση των γυναικών της υπαίθρου.

Τα προαναφερθέντα θετικά στοιχεία, είναι ορισμένα από τα ευεργετήματα που έχει τη δυνατότητα να παρέχει ο Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός στα μέλη του και στους τρίτους. Απαραίτητη, ωστόσο, προϋπόθεση είναι η σωστή λειτουργία των μελών αυτών και η οικοδόμηση υγιών διαπροσωπικών σχέσεων εμπιστοσύνης, στηριγμένες μόνο στο κοινό συμφέρον, αλλά και στη γενικότερη ανέλιξη των τοπικών κοινωνιών.

Τέλος ο αγροτουρισμός γενικότερα μπορεί να αποτελέσει μια δραστηριότητα που επιδιώκει τη συνεργασία με άλλους παραγωγικούς τομείς, δημιουργεί προϋποθέσεις πολυαπασχόλησης και αξιοποίησης του ενδογενούς δυναμικού και επιδρά πολλαπλασιαστικά σε όλους τους τομείς της τοπικής οικονομικής και κοινωνικής δραστηριότητας. Σε κάθε περίπτωση, ο αγροτουρισμός δεν αποτελεί πανάκεια, ούτε παρέχει τη δυνατότητα επίλυσης των οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων των περισσότερων αγροτικών περιοχών. Όμως, αποτελεί μια εναλλακτική προσέγγιση στο πρόβλημα της αναπτυξιακής τους στασιμότητας που μπορεί να χρησιμοποιηθεί κατάλληλα από τους φορείς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης για δρομολόγηση αναπτυξιακών τους πρωτοβουλιών με στόχο την αναζωογόνηση και την οικονομική και κοινωνική ανασυγκρότηση του τοπικού ιστού αυτών των περιοχών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αποστολόπουλος, Κ. «Εισαγωγή στην Αγροτική Οικιακή Οικονομία», Χαροκόππειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 1999.

Βαφειάδης Γ. - Κοντογεώργος Χρ. – Παπακωνσταντινίδης Λ.
«Αγροτουρισμός και ισόρροπη ανάπτυξη», Αγροτική Τράπεζα, 1998.

Γενική Γραμματεία Ισότητας (Γ.Γ.Ι). (www.isoite.gr) , «Νέες πολιτικές ανάπτυξης και προώθησης των Γυναικείων Συνεταιρισμών». Αθήνα, ΑΤΕ, 2000.

Γενική Γραμματεία Ισότητας (Γ.Γ.Ι). (www.isoite.gr) , «Γυναικείοι Αγροτουριστικοί Συνεταιρισμοί στην Ελλάδα», Μελέτη αποτίμησης της λειτουργίας τους, Αθήνα 1994

Γιδαράκου, Ι. «Αγροτικοί συνεταιρισμοί: παράγοντες τοπικής ανάπτυξης του ελληνικού αγροτικού χώρου», Εκδόσεις Παπαζήση, 1998.

Δάσκαλος Γ. «Αστικοί και Γεωργικοί Συνεταιρισμοί», Εκδόσεις Σύγχρονη Εκδοτική, Αθήνα 1998.

Δροσοπούλου, Σ. «Αγροτουριστικοί Συνεταιρισμοί, Ελλάδα – Ε.Ο.Κ.: Νομικό και Κοινωνικό Πλαίσιο», Εκδόσεις interbooks, Αθήνα, 1989.

Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας. « Προοπτικές απασχόλησης στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας » , Εκδόσεις Σάκκουλας ,2002.

Ιακωβίδου, Ο. «Αγροτουρισμός, το Μικρό, Όμορφο και Θηλυκό Πρόσωπο στον Τουρισμό», Εκδόσεις Εξάντας 2000.

Καλδής, Π., Θεοδωροπούλου, Ε., Αλεξόπουλος, Γ., Γιαννουζάκου, Α. «Αγροτουρισμός και Ανάπτυξη», Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα, 2000.

Κασίμης Χ- Λουλούδης Λ. «Η ελληνική αγροτική κοινωνία στο τέλος του Εικοστού αιώνα», Εκδόσεις Πλέθρο, 1999.

Καφφέ- Γιδαράκου, Ι. «Πολυδραστηριότητα αγροτισσών, νέοι ρόλοι τους στην ύπαιθρο-νέες αναγκαιότητες», Εκδόσεις Ζήτη, Θεσσαλονίκη 1998.

Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (<http://www.kethi.gr>) «Ευέλικτες μορφές απασχόλησης και ανισότητες στον εργασιακό χώρο» Μελέτη. Αθήνα 2002.

Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (<http://www.kethi.gr>) «Οι συνθήκες της γυναικείας απασχόλησης στην Ελλάδα:1980-2000», Μελέτη, Αθήνα 2001.

Μαριάδης Σ. «Συνεργατισμός – Συνεταιρισμοί: Ιστορία – Φιλοσοφία – Αποστολή», Εκδόσεις Γιαχούδη, Θεσσαλονίκη 2003.

Μελέτη Κ.- Τσουραμάνη Χ. «Συνεταιριστική Οικονομία και Νομοθεσία», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2004.

Παπαγεωργίου, Κ., «Βιώσιμη Συνεταιριστική Οικονομία», Εκδόσεις Σταμούλη, Αθήνα, 2004.

Παπακωνσταντινίδης, Λ. «Αγροτουρισμός. Σταθμός στο δρόμο για την Τοπική Ανάπτυξη», εκδόσεις Δωρικός, Αθήνα, 1993.

Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης (<http://www.ypew.gr>), Έρευνα «Αποτύπωση της Εικόνας των Γυναικείων Συνεταιρισμών», Συνεργασία: Γενική Γραμματεία Ισότητας – ΠΑΣΕΓΕΣ, Αθήνα, 2000.

Ιστοσελίδες

www.sara.in.gr

www.saris.tourismos.gr

www.agrotiposa.gr

www.agrotiposel.gr

www.esoifo.gr

www.madnesis.gr

www.minaedc.gr

www.factba.gr

www.kethi.gr

www.pasegea.gr

www.vps.gr

www.statistics.gr